

عَلِيٌّ مِثِّي وَأَنَا مِثُّهُ

(حدیث)

شیعہ مبلغین اپنی مجالس و عظیمیں بڑی شد و ہنس کے ساتھ یہ حدیث بیان کرتے ہیں کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا: علیؑ مجھ سے ہیں اور میں اُن سے ہوں۔ آپ کا یہ فرمانا اس امر کی دلیل ہے کہ حضرت علیؑ تمام صحابہ کرامؓ سے افضل و برتر ہیں۔ کیونکہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت علیؑ کے متعلق ایسا فرما کر انھیں اپنے نفس سے قرار دیا ہے۔ جب کہ یہ سعادت اور مقام و مرتبہ کسی دوسرے صحابی کا مقدر نہ بن سکا۔ شیعہ علماء کے ان تمام دعوای کا جائزہ انشاء اللہ آگے پیش کیا جائے گا۔ فی الحال یہی ہیں اس حدیث کے جملہ طرق، محدثین کے نزدیک اُن کے مقام و مراتب اور مطالبے شروع بیان کی جاتی ہیں۔

اس سلسلہ میں سب سے زیادہ کثرت کے ساتھ بیان کی جانے والی حدیث اس طرح ہے:

”عَلِيٌّ مِثِّي وَأَنَا مِثُّهُ وَلَا يَكُونُ عَنِّي إِلَّا مَا نَأَى عَنِّي“

یہ روایت اسرائیل بن یونس بن ابی اسحاق من ابی اسحاق عن عیسیٰ بن عباد کے طریق سے مروی ہے۔ امام احمد اور ابن عساکر نے اس کی تخریج کی ہے۔ ان کے علاوہ امام ترمذی، امام نسائی، امام طبرانی، امام ابن ماجہ، زبید بن علی اور ابن سعد رحمہم اللہ نے بھی اس کی تخریج فرمائی ہے۔

امام ابویوسف محمد بن یحییٰ الزعفرانی (م ۲۴۱ھ) نے اسے جن دو طرق سے روایت کیا ہے وہ یہ ہیں:

۱۔ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى تَابِعَنَا عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَيْسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

لہ کنانی تحتہ الاموی شرح جامع الترمذی شیخ عبد الرحمن البدر کفوری ج ۴ صفحہ ۳۲۵ طبع دہلی و نشر السنۃ لسان السنۃ مسند احمد بن حنبل ج ۳ صفحہ ۴۲۰ ج ۴ صفحہ ۱۶۵ ج ۵ صفحہ ۲۰۰۔ ۳۳۵ تہذیب تاریخ دمشق لابن عساکر ج ۱۲ صفحہ ۱۶۵ ج ۱۷۵ ج ۱۸۵ ج ۱۹۵ ج ۲۰۵ ج ۲۱۵ ج ۲۲۵ ج ۲۳۵ ج ۲۴۵ ج ۲۵۵ ج ۲۶۵ ج ۲۷۵ ج ۲۸۵ ج ۲۹۵ ج ۳۰۵ ج ۳۱۵ ج ۳۲۵ ج ۳۳۵ ج ۳۴۵ ج ۳۵۵ ج ۳۶۵ ج ۳۷۵ ج ۳۸۵ ج ۳۹۵ ج ۴۰۵ ج ۴۱۵ ج ۴۲۵ ج ۴۳۵ ج ۴۴۵ ج ۴۵۵ ج ۴۶۵ ج ۴۷۵ ج ۴۸۵ ج ۴۹۵ ج ۵۰۵ ج ۵۱۵ ج ۵۲۵ ج ۵۳۵ ج ۵۴۵ ج ۵۵۵ ج ۵۶۵ ج ۵۷۵ ج ۵۸۵ ج ۵۹۵ ج ۶۰۵ ج ۶۱۵ ج ۶۲۵ ج ۶۳۵ ج ۶۴۵ ج ۶۵۵ ج ۶۶۵ ج ۶۷۵ ج ۶۸۵ ج ۶۹۵ ج ۷۰۵ ج ۷۱۵ ج ۷۲۵ ج ۷۳۵ ج ۷۴۵ ج ۷۵۵ ج ۷۶۵ ج ۷۷۵ ج ۷۸۵ ج ۷۹۵ ج ۸۰۵ ج ۸۱۵ ج ۸۲۵ ج ۸۳۵ ج ۸۴۵ ج ۸۵۵ ج ۸۶۵ ج ۸۷۵ ج ۸۸۵ ج ۸۹۵ ج ۹۰۵ ج ۹۱۵ ج ۹۲۵ ج ۹۳۵ ج ۹۴۵ ج ۹۵۵ ج ۹۶۵ ج ۹۷۵ ج ۹۸۵ ج ۹۹۵ ج ۱۰۰۵ ج ۱۰۱۵ ج ۱۰۲۵ ج ۱۰۳۵ ج ۱۰۴۵ ج ۱۰۵۵ ج ۱۰۶۵ ج ۱۰۷۵ ج ۱۰۸۵ ج ۱۰۹۵ ج ۱۱۰۵ ج ۱۱۱۵ ج ۱۱۲۵ ج ۱۱۳۵ ج ۱۱۴۵ ج ۱۱۵۵ ج ۱۱۶۵ ج ۱۱۷۵ ج ۱۱۸۵ ج ۱۱۹۵ ج ۱۲۰۵ ج ۱۲۱۵ ج ۱۲۲۵ ج ۱۲۳۵ ج ۱۲۴۵ ج ۱۲۵۵ ج ۱۲۶۵ ج ۱۲۷۵ ج ۱۲۸۵ ج ۱۲۹۵ ج ۱۳۰۵ ج ۱۳۱۵ ج ۱۳۲۵ ج ۱۳۳۵ ج ۱۳۴۵ ج ۱۳۵۵ ج ۱۳۶۵ ج ۱۳۷۵ ج ۱۳۸۵ ج ۱۳۹۵ ج ۱۴۰۵ ج ۱۴۱۵ ج ۱۴۲۵ ج ۱۴۳۵ ج ۱۴۴۵ ج ۱۴۵۵ ج ۱۴۶۵ ج ۱۴۷۵ ج ۱۴۸۵ ج ۱۴۹۵ ج ۱۵۰۵ ج ۱۵۱۵ ج ۱۵۲۵ ج ۱۵۳۵ ج ۱۵۴۵ ج ۱۵۵۵ ج ۱۵۶۵ ج ۱۵۷۵ ج ۱۵۸۵ ج ۱۵۹۵ ج ۱۶۰۵ ج ۱۶۱۵ ج ۱۶۲۵ ج ۱۶۳۵ ج ۱۶۴۵ ج ۱۶۵۵ ج ۱۶۶۵ ج ۱۶۷۵ ج ۱۶۸۵ ج ۱۶۹۵ ج ۱۷۰۵ ج ۱۷۱۵ ج ۱۷۲۵ ج ۱۷۳۵ ج ۱۷۴۵ ج ۱۷۵۵ ج ۱۷۶۵ ج ۱۷۷۵ ج ۱۷۸۵ ج ۱۷۹۵ ج ۱۸۰۵ ج ۱۸۱۵ ج ۱۸۲۵ ج ۱۸۳۵ ج ۱۸۴۵ ج ۱۸۵۵ ج ۱۸۶۵ ج ۱۸۷۵ ج ۱۸۸۵ ج ۱۸۹۵ ج ۱۹۰۵ ج ۱۹۱۵ ج ۱۹۲۵ ج ۱۹۳۵ ج ۱۹۴۵ ج ۱۹۵۵ ج ۱۹۶۵ ج ۱۹۷۵ ج ۱۹۸۵ ج ۱۹۹۵ ج ۲۰۰۵ ج ۲۰۱۵ ج ۲۰۲۵ ج ۲۰۳۵ ج ۲۰۴۵ ج ۲۰۵۵ ج ۲۰۶۵ ج ۲۰۷۵ ج ۲۰۸۵ ج ۲۰۹۵ ج ۲۱۰۵ ج ۲۱۱۵ ج ۲۱۲۵ ج ۲۱۳۵ ج ۲۱۴۵ ج ۲۱۵۵ ج ۲۱۶۵ ج ۲۱۷۵ ج ۲۱۸۵ ج ۲۱۹۵ ج ۲۲۰۵ ج ۲۲۱۵ ج ۲۲۲۵ ج ۲۲۳۵ ج ۲۲۴۵ ج ۲۲۵۵ ج ۲۲۶۵ ج ۲۲۷۵ ج ۲۲۸۵ ج ۲۲۹۵ ج ۲۳۰۵ ج ۲۳۱۵ ج ۲۳۲۵ ج ۲۳۳۵ ج ۲۳۴۵ ج ۲۳۵۵ ج ۲۳۶۵ ج ۲۳۷۵ ج ۲۳۸۵ ج ۲۳۹۵ ج ۲۴۰۵ ج ۲۴۱۵ ج ۲۴۲۵ ج ۲۴۳۵ ج ۲۴۴۵ ج ۲۴۵۵ ج ۲۴۶۵ ج ۲۴۷۵ ج ۲۴۸۵ ج ۲۴۹۵ ج ۲۵۰۵ ج ۲۵۱۵ ج ۲۵۲۵ ج ۲۵۳۵ ج ۲۵۴۵ ج ۲۵۵۵ ج ۲۵۶۵ ج ۲۵۷۵ ج ۲۵۸۵ ج ۲۵۹۵ ج ۲۶۰۵ ج ۲۶۱۵ ج ۲۶۲۵ ج ۲۶۳۵ ج ۲۶۴۵ ج ۲۶۵۵ ج ۲۶۶۵ ج ۲۶۷۵ ج ۲۶۸۵ ج ۲۶۹۵ ج ۲۷۰۵ ج ۲۷۱۵ ج ۲۷۲۵ ج ۲۷۳۵ ج ۲۷۴۵ ج ۲۷۵۵ ج ۲۷۶۵ ج ۲۷۷۵ ج ۲۷۸۵ ج ۲۷۹۵ ج ۲۸۰۵ ج ۲۸۱۵ ج ۲۸۲۵ ج ۲۸۳۵ ج ۲۸۴۵ ج ۲۸۵۵ ج ۲۸۶۵ ج ۲۸۷۵ ج ۲۸۸۵ ج ۲۸۹۵ ج ۲۹۰۵ ج ۲۹۱۵ ج ۲۹۲۵ ج ۲۹۳۵ ج ۲۹۴۵ ج ۲۹۵۵ ج ۲۹۶۵ ج ۲۹۷۵ ج ۲۹۸۵ ج ۲۹۹۵ ج ۳۰۰۵ ج ۳۰۱۵ ج ۳۰۲۵ ج ۳۰۳۵ ج ۳۰۴۵ ج ۳۰۵۵ ج ۳۰۶۵ ج ۳۰۷۵ ج ۳۰۸۵ ج ۳۰۹۵ ج ۳۱۰۵ ج ۳۱۱۵ ج ۳۱۲۵ ج ۳۱۳۵ ج ۳۱۴۵ ج ۳۱۵۵ ج ۳۱۶۵ ج ۳۱۷۵ ج ۳۱۸۵ ج ۳۱۹۵ ج ۳۲۰۵ ج ۳۲۱۵ ج ۳۲۲۵ ج ۳۲۳۵ ج ۳۲۴۵ ج ۳۲۵۵ ج ۳۲۶۵ ج ۳۲۷۵ ج ۳۲۸۵ ج ۳۲۹۵ ج ۳۳۰۵ ج ۳۳۱۵ ج ۳۳۲۵ ج ۳۳۳۵ ج ۳۳۴۵ ج ۳۳۵۵ ج ۳۳۶۵ ج ۳۳۷۵ ج ۳۳۸۵ ج ۳۳۹۵ ج ۳۴۰۵ ج ۳۴۱۵ ج ۳۴۲۵ ج ۳۴۳۵ ج ۳۴۴۵ ج ۳۴۵۵ ج ۳۴۶۵ ج ۳۴۷۵ ج ۳۴۸۵ ج ۳۴۹۵ ج ۳۵۰۵ ج ۳۵۱۵ ج ۳۵۲۵ ج ۳۵۳۵ ج ۳۵۴۵ ج ۳۵۵۵ ج ۳۵۶۵ ج ۳۵۷۵ ج ۳۵۸۵ ج ۳۵۹۵ ج ۳۶۰۵ ج ۳۶۱۵ ج ۳۶۲۵ ج ۳۶۳۵ ج ۳۶۴۵ ج ۳۶۵۵ ج ۳۶۶۵ ج ۳۶۷۵ ج ۳۶۸۵ ج ۳۶۹۵ ج ۳۷۰۵ ج ۳۷۱۵ ج ۳۷۲۵ ج ۳۷۳۵ ج ۳۷۴۵ ج ۳۷۵۵ ج ۳۷۶۵ ج ۳۷۷۵ ج ۳۷۸۵ ج ۳۷۹۵ ج ۳۸۰۵ ج ۳۸۱۵ ج ۳۸۲۵ ج ۳۸۳۵ ج ۳۸۴۵ ج ۳۸۵۵ ج ۳۸۶۵ ج ۳۸۷۵ ج ۳۸۸۵ ج ۳۸۹۵ ج ۳۹۰۵ ج ۳۹۱۵ ج ۳۹۲۵ ج ۳۹۳۵ ج ۳۹۴۵ ج ۳۹۵۵ ج ۳۹۶۵ ج ۳۹۷۵ ج ۳۹۸۵ ج ۳۹۹۵ ج ۴۰۰۵ ج ۴۰۱۵ ج ۴۰۲۵ ج ۴۰۳۵ ج ۴۰۴۵ ج ۴۰۵۵ ج ۴۰۶۵ ج ۴۰۷۵ ج ۴۰۸۵ ج ۴۰۹۵ ج ۴۱۰۵ ج ۴۱۱۵ ج ۴۱۲۵ ج ۴۱۳۵ ج ۴۱۴۵ ج ۴۱۵۵ ج ۴۱۶۵ ج ۴۱۷۵ ج ۴۱۸۵ ج ۴۱۹۵ ج ۴۲۰۵ ج ۴۲۱۵ ج ۴۲۲۵ ج ۴۲۳۵ ج ۴۲۴۵ ج ۴۲۵۵ ج ۴۲۶۵ ج ۴۲۷۵ ج ۴۲۸۵ ج ۴۲۹۵ ج ۴۳۰۵ ج ۴۳۱۵ ج ۴۳۲۵ ج ۴۳۳۵ ج ۴۳۴۵ ج ۴۳۵۵ ج ۴۳۶۵ ج ۴۳۷۵ ج ۴۳۸۵ ج ۴۳۹۵ ج ۴۴۰۵ ج ۴۴۱۵ ج ۴۴۲۵ ج ۴۴۳۵ ج ۴۴۴۵ ج ۴۴۵۵ ج ۴۴۶۵ ج ۴۴۷۵ ج ۴۴۸۵ ج ۴۴۹۵ ج ۴۵۰۵ ج ۴۵۱۵ ج ۴۵۲۵ ج ۴۵۳۵ ج ۴۵۴۵ ج ۴۵۵۵ ج ۴۵۶۵ ج ۴۵۷۵ ج ۴۵۸۵ ج ۴۵۹۵ ج ۴۶۰۵ ج ۴۶۱۵ ج ۴۶۲۵ ج ۴۶۳۵ ج ۴۶۴۵ ج ۴۶۵۵ ج ۴۶۶۵ ج ۴۶۷۵ ج ۴۶۸۵ ج ۴۶۹۵ ج ۴۷۰۵ ج ۴۷۱۵ ج ۴۷۲۵ ج ۴۷۳۵ ج ۴۷۴۵ ج ۴۷۵۵ ج ۴۷۶۵ ج ۴۷۷۵ ج ۴۷۸۵ ج ۴۷۹۵ ج ۴۸۰۵ ج ۴۸۱۵ ج ۴۸۲۵ ج ۴۸۳۵ ج ۴۸۴۵ ج ۴۸۵۵ ج ۴۸۶۵ ج ۴۸۷۵ ج ۴۸۸۵ ج ۴۸۹۵ ج ۴۹۰۵ ج ۴۹۱۵ ج ۴۹۲۵ ج ۴۹۳۵ ج ۴۹۴۵ ج ۴۹۵۵ ج ۴۹۶۵ ج ۴۹۷۵ ج ۴۹۸۵ ج ۴۹۹۵ ج ۵۰۰۵ ج ۵۰۱۵ ج ۵۰۲۵ ج ۵۰۳۵ ج ۵۰۴۵ ج ۵۰۵۵ ج ۵۰۶۵ ج ۵۰۷۵ ج ۵۰۸۵ ج ۵۰۹۵ ج ۵۱۰۵ ج ۵۱۱۵ ج ۵۱۲۵ ج ۵۱۳۵ ج ۵۱۴۵ ج ۵۱۵۵ ج ۵۱۶۵ ج ۵۱۷۵ ج ۵۱۸۵ ج ۵۱۹۵ ج ۵۲۰۵ ج ۵۲۱۵ ج ۵۲۲۵ ج ۵۲۳۵ ج ۵۲۴۵ ج ۵۲۵۵ ج ۵۲۶۵ ج ۵۲۷۵ ج ۵۲۸۵ ج ۵۲۹۵ ج ۵۳۰۵ ج ۵۳۱۵ ج ۵۳۲۵ ج ۵۳۳۵ ج ۵۳۴۵ ج ۵۳۵۵ ج ۵۳۶۵ ج ۵۳۷۵ ج ۵۳۸۵ ج ۵۳۹۵ ج ۵۴۰۵ ج ۵۴۱۵ ج ۵۴۲۵ ج ۵۴۳۵ ج ۵۴۴۵ ج ۵۴۵۵ ج ۵۴۶۵ ج ۵۴۷۵ ج ۵۴۸۵ ج ۵۴۹۵ ج ۵۵۰۵ ج ۵۵۱۵ ج ۵۵۲۵ ج ۵۵۳۵ ج ۵۵۴۵ ج ۵۵۵۵ ج ۵۵۶۵ ج ۵۵۷۵ ج ۵۵۸۵ ج ۵۵۹۵ ج ۵۶۰۵ ج ۵۶۱۵ ج ۵۶۲۵ ج ۵۶۳۵ ج ۵۶۴۵ ج ۵۶۵۵ ج ۵۶۶۵ ج ۵۶۷۵ ج ۵۶۸۵ ج ۵۶۹۵ ج ۵۷۰۵ ج ۵۷۱۵ ج ۵۷۲۵ ج ۵۷۳۵ ج ۵۷۴۵ ج ۵۷۵۵ ج ۵۷۶۵ ج ۵۷۷۵ ج ۵۷۸۵ ج ۵۷۹۵ ج ۵۸۰۵ ج ۵۸۱۵ ج ۵۸۲۵ ج ۵۸۳۵ ج ۵۸۴۵ ج ۵۸۵۵ ج ۵۸۶۵ ج ۵۸۷۵ ج ۵۸۸۵ ج ۵۸۹۵ ج ۵۹۰۵ ج ۵۹۱۵ ج ۵۹۲۵ ج ۵۹۳۵ ج ۵۹۴۵ ج ۵۹۵۵ ج ۵۹۶۵ ج ۵۹۷۵ ج ۵۹۸۵ ج ۵۹۹۵ ج ۶۰۰۵ ج ۶۰۱۵ ج ۶۰۲۵ ج ۶۰۳۵ ج ۶۰۴۵ ج ۶۰۵۵ ج ۶۰۶۵ ج ۶۰۷۵ ج ۶۰۸۵ ج ۶۰۹۵ ج ۶۱۰۵ ج ۶۱۱۵ ج ۶۱۲۵ ج ۶۱۳۵ ج ۶۱۴۵ ج ۶۱۵۵ ج ۶۱۶۵ ج ۶۱۷۵ ج ۶۱۸۵ ج ۶۱۹۵ ج ۶۲۰۵ ج ۶۲۱۵ ج ۶۲۲۵ ج ۶۲۳۵ ج ۶۲۴۵ ج ۶۲۵۵ ج ۶۲۶۵ ج ۶۲۷۵ ج ۶۲۸۵ ج ۶۲۹۵ ج ۶۳۰۵ ج ۶۳۱۵ ج ۶۳۲۵ ج ۶۳۳۵ ج ۶۳۴۵ ج ۶۳۵۵ ج ۶۳۶۵ ج ۶۳۷۵ ج ۶۳۸۵ ج ۶۳۹۵ ج ۶۴۰۵ ج ۶۴۱۵ ج ۶۴۲۵ ج ۶۴۳۵ ج ۶۴۴۵ ج ۶۴۵۵ ج ۶۴۶۵ ج ۶۴۷۵ ج ۶۴۸۵ ج ۶۴۹۵ ج ۶۵۰۵ ج ۶۵۱۵ ج ۶۵۲۵ ج ۶۵۳۵ ج ۶۵۴۵ ج ۶۵۵۵ ج ۶۵۶۵ ج ۶۵۷۵ ج ۶۵۸۵ ج ۶۵۹۵ ج ۶۶۰۵ ج ۶۶۱۵ ج ۶۶۲۵ ج ۶۶۳۵ ج ۶۶۴۵ ج ۶۶۵۵ ج ۶۶۶۵ ج ۶۶۷۵ ج ۶۶۸۵ ج ۶۶۹۵ ج ۶۷۰۵ ج ۶۷۱۵ ج ۶۷۲۵ ج ۶۷۳۵ ج ۶۷۴۵ ج ۶۷۵۵ ج ۶۷۶۵ ج ۶۷۷۵ ج ۶۷۸۵ ج ۶۷۹۵ ج ۶۸۰۵ ج ۶۸۱۵ ج ۶۸۲۵ ج ۶۸۳۵ ج ۶۸۴۵ ج ۶۸۵۵ ج ۶۸۶۵ ج ۶۸۷۵ ج ۶۸۸۵ ج ۶۸۹۵ ج ۶۹۰۵ ج ۶۹۱۵ ج ۶۹۲۵ ج ۶۹۳۵ ج ۶۹۴۵ ج ۶۹۵۵ ج ۶۹۶۵ ج ۶۹۷۵ ج ۶۹۸۵ ج ۶۹۹۵ ج ۷۰۰۵ ج ۷۰۱۵ ج ۷۰۲۵ ج ۷۰۳۵ ج ۷۰۴۵ ج ۷۰۵۵ ج ۷۰۶۵ ج ۷۰۷۵ ج ۷۰۸۵ ج ۷۰۹۵ ج ۷۱۰۵ ج ۷۱۱۵ ج ۷۱۲۵ ج ۷۱۳۵ ج ۷۱۴۵ ج ۷۱۵۵ ج ۷۱۶۵ ج ۷۱۷۵ ج ۷۱۸۵ ج ۷۱۹۵ ج ۷۲۰۵ ج ۷۲۱۵ ج ۷۲۲۵ ج ۷۲۳۵ ج ۷۲۴۵ ج ۷۲۵۵ ج ۷۲۶۵ ج ۷۲۷۵ ج ۷۲۸۵ ج ۷۲۹۵ ج ۷۳۰۵ ج ۷۳۱۵ ج ۷۳۲۵ ج ۷۳۳۵ ج ۷۳۴۵ ج ۷۳۵۵ ج ۷۳۶۵ ج ۷۳۷۵ ج ۷۳۸۵ ج ۷۳۹۵ ج ۷۴۰۵ ج ۷۴۱۵ ج ۷۴۲۵ ج ۷۴۳۵ ج ۷۴۴۵ ج ۷۴۵۵ ج ۷۴۶۵ ج ۷۴۷۵ ج ۷۴۸۵ ج ۷۴۹۵ ج ۷۵۰۵ ج ۷۵۱۵ ج ۷۵۲۵ ج ۷۵۳۵ ج ۷۵۴۵ ج ۷۵۵۵ ج ۷۵۶۵ ج ۷۵۷۵ ج ۷۵۸۵ ج ۷۵۹۵ ج ۷۶۰۵ ج ۷۶۱۵ ج ۷۶۲۵ ج ۷۶۳۵ ج ۷۶۴۵ ج ۷۶۵۵ ج ۷۶۶۵ ج ۷۶۷۵ ج ۷۶۸۵ ج ۷۶۹۵ ج ۷۷۰۵ ج ۷۷۱۵ ج ۷۷۲۵ ج ۷۷۳۵ ج ۷۷۴۵ ج ۷۷۵۵ ج ۷۷۶۵ ج ۷۷۷۵ ج ۷۷۸۵ ج ۷۷۹۵ ج ۷۸۰۵ ج ۷۸۱۵ ج ۷۸۲۵ ج ۷۸۳۵ ج ۷۸۴۵ ج ۷۸۵۵ ج ۷۸۶۵ ج ۷۸۷۵ ج ۷۸۸۵ ج ۷۸۹۵ ج ۷۹۰۵ ج ۷۹۱۵ ج ۷۹۲۵ ج ۷۹۳۵ ج ۷۹۴۵ ج ۷۹۵۵ ج ۷۹۶۵ ج ۷۹۷۵ ج ۷۹۸۵ ج ۷۹۹۵ ج ۸۰۰۵ ج ۸۰۱۵ ج ۸۰۲۵ ج ۸۰۳۵ ج ۸۰۴۵ ج ۸۰۵۵ ج ۸۰۶۵ ج ۸۰۷۵ ج ۸۰۸۵ ج ۸۰۹۵ ج ۸۱۰۵ ج ۸۱۱۵ ج ۸۱۲۵ ج ۸۱۳۵ ج ۸۱۴۵ ج ۸۱۵۵ ج ۸۱۶۵ ج ۸۱۷۵ ج ۸۱۸۵ ج ۸۱۹۵ ج ۸۲۰۵ ج ۸۲۱۵ ج ۸۲۲۵ ج ۸۲۳۵ ج ۸۲۴۵ ج ۸۲۵۵ ج ۸۲۶۵ ج ۸۲۷۵ ج ۸۲۸۵ ج ۸۲۹۵ ج ۸۳۰۵ ج ۸۳۱۵ ج ۸۳۲۵ ج ۸۳۳۵ ج ۸۳۴۵ ج ۸۳۵۵ ج ۸۳۶۵ ج ۸۳۷۵ ج ۸۳۸۵ ج ۸۳۹۵ ج ۸۴۰۵ ج ۸۴۱۵ ج ۸۴۲۵ ج ۸۴۳۵ ج ۸۴۴۵ ج ۸۴۵۵ ج ۸۴۶۵ ج ۸۴۷۵ ج ۸۴۸۵ ج ۸۴۹۵ ج ۸۵۰۵ ج ۸۵۱۵ ج ۸۵۲۵ ج ۸۵۳۵ ج ۸۵۴۵ ج ۸۵۵۵ ج ۸۵۶۵ ج ۸۵۷۵ ج ۸۵۸۵ ج ۸۵۹۵ ج ۸۶۰۵ ج ۸۶۱۵ ج ۸۶۲۵ ج ۸۶۳۵ ج ۸۶۴۵ ج ۸۶۵۵ ج ۸۶۶۵ ج ۸۶۷۵ ج ۸۶۸۵ ج ۸۶۹۵ ج ۸۷۰۵ ج ۸۷۱۵ ج ۸۷۲۵ ج ۸۷۳۵ ج ۸۷۴۵ ج ۸۷۵۵ ج ۸۷۶۵ ج ۸۷۷۵ ج ۸۷۸۵ ج ۸۷۹۵ ج ۸۸۰۵ ج ۸۸۱۵ ج ۸۸۲۵ ج ۸۸۳۵ ج ۸۸۴۵ ج ۸۸۵۵ ج ۸۸۶۵ ج ۸۸۷۵ ج ۸۸۸۵ ج ۸۸۹۵ ج ۸۹۰۵ ج ۸۹۱۵ ج ۸۹۲۵ ج ۸۹۳۵ ج ۸۹۴۵ ج ۸۹۵۵ ج ۸۹۶۵ ج ۸۹۷۵ ج ۸۹۸۵ ج ۸۹۹۵ ج ۹۰۰۵ ج ۹۰۱۵ ج ۹۰۲۵ ج ۹۰۳۵ ج ۹۰۴۵ ج ۹۰۵۵ ج ۹۰۶۵ ج ۹۰۷۵ ج ۹۰۸۵ ج ۹۰۹۵ ج ۹۱۰۵ ج ۹۱۱۵ ج ۹۱۲۵ ج ۹۱۳۵ ج ۹۱۴۵ ج ۹۱۵۵ ج ۹۱۶۵ ج ۹۱۷۵ ج ۹۱۸۵ ج ۹۱۹۵ ج ۹۲۰۵ ج ۹۲۱۵ ج ۹۲۲۵ ج ۹۲۳۵ ج ۹۲۴۵ ج ۹۲۵۵ ج ۹۲۶۵ ج ۹۲۷۵ ج ۹۲۸۵ ج ۹۲۹۵ ج ۹۳۰۵ ج ۹۳۱۵ ج ۹۳۲۵ ج ۹۳۳۵ ج ۹۳۴۵ ج ۹۳۵۵ ج ۹۳۶۵ ج ۹۳۷۵ ج ۹۳۸۵ ج ۹۳۹۵ ج ۹۴۰۵ ج ۹۴۱۵ ج ۹۴۲۵ ج ۹۴۳۵ ج ۹۴۴۵ ج ۹۴۵۵ ج ۹۴۶۵ ج ۹۴۷۵ ج ۹۴۸۵ ج ۹۴۹۵ ج ۹۵۰۵ ج ۹۵۱۵ ج ۹۵۲۵ ج ۹۵۳۵ ج ۹۵۴۵ ج ۹۵۵۵ ج ۹۵۶۵ ج ۹۵۷۵ ج ۹۵۸۵ ج ۹۵۹۵ ج ۹۶۰۵ ج ۹۶۱۵ ج ۹۶۲۵ ج ۹۶۳۵ ج ۹۶۴۵ ج ۹۶۵۵ ج ۹۶۶۵ ج ۹۶۷۵ ج ۹۶۸۵ ج ۹۶۹۵ ج ۹۷۰۵ ج ۹۷۱۵ ج ۹۷۲۵ ج ۹۷۳۵ ج ۹۷۴۵ ج ۹۷۵۵ ج ۹۷۶۵ ج ۹۷۷۵ ج ۹۷۸۵ ج ۹۷۹۵ ج ۹۸۰۵ ج ۹۸۱۵ ج ۹۸۲۵ ج ۹۸۳۵ ج ۹۸۴۵ ج ۹۸۵۵ ج ۹۸۶۵ ج ۹۸۷۵ ج ۹۸۸۵ ج ۹۸۹۵ ج ۹۹۰۵ ج ۹۹۱۵ ج ۹۹۲۵ ج ۹۹۳۵ ج ۹۹۴۵ ج ۹۹۵۵ ج ۹۹۶۵ ج ۹۹۷۵ ج ۹۹۸۵ ج ۹۹۹۵ ج ۱۰۰۰۵ ج ۱۰۰۱۵ ج ۱۰۰۲۵ ج ۱۰۰۳۵ ج ۱۰۰۴۵ ج ۱۰۰۵۵ ج ۱۰۰۶۵ ج ۱۰۰۷۵ ج ۱۰۰۸۵ ج ۱۰۰۹۵ ج ۱۰۱۰۵ ج ۱۰۱۱۵ ج ۱۰۱۲۵ ج ۱۰۱۳۵ ج ۱۰۱۴۵ ج ۱۰۱۵۵ ج ۱۰۱۶۵ ج ۱۰۱۷۵ ج ۱۰۱۸۵ ج ۱۰۱۹۵ ج ۱۰۲۰۵ ج ۱۰۲۱۵ ج ۱۰۲۲۵ ج ۱۰۲۳۵ ج ۱۰۲۴۵ ج ۱۰۲۵۵ ج ۱۰۲۶۵ ج ۱۰۲۷۵ ج ۱۰۲۸۵ ج ۱۰۲۹۵ ج ۱۰۳۰۵ ج ۱۰۳۱۵ ج ۱۰۳۲۵ ج ۱۰۳۳۵ ج ۱۰۳۴۵ ج ۱۰۳۵۵ ج ۱۰۳۶۵ ج ۱۰۳۷۵ ج ۱۰۳۸۵ ج ۱۰۳۹۵ ج ۱۰۴۰۵ ج ۱۰۴۱۵ ج ۱۰۴۲۵ ج ۱۰۴۳۵ ج ۱۰۴۴۵ ج ۱۰۴۵۵ ج ۱۰۴۶۵ ج ۱۰۴۷۵ ج ۱۰۴۸۵ ج ۱۰۴۹۵ ج ۱۰۵۰۵ ج ۱۰۵۱۵ ج ۱۰۵۲۵ ج ۱۰۵۳۵ ج ۱۰۵۴۵ ج ۱۰۵۵۵ ج ۱۰۵۶۵ ج ۱۰۵۷۵ ج ۱۰۵۸۵ ج ۱۰۵۹۵ ج ۱۰۶۰۵ ج ۱۰۶۱۵ ج ۱۰۶۲۵ ج ۱۰۶۳۵ ج ۱۰۶۴۵ ج ۱۰۶۵۵ ج ۱۰۶۶۵ ج ۱۰۶۷۵ ج ۱۰۶۸۵ ج ۱۰۶۹۵ ج ۱۰۷۰۵ ج ۱۰۷۱۵ ج ۱۰۷۲۵ ج ۱۰۷۳۵ ج ۱۰۷۴۵ ج ۱۰۷۵۵ ج ۱۰۷۶۵ ج ۱۰۷۷۵ ج ۱۰۷۸۵ ج ۱۰۷۹۵ ج ۱۰۸۰۵ ج ۱۰۸۱۵ ج ۱۰۸۲۵ ج ۱۰۸۳۵ ج ۱۰۸۴۵ ج ۱۰۸۵۵ ج ۱۰۸۶۵ ج ۱۰۸۷۵ ج ۱۰۸۸۵ ج ۱۰۸۹۵ ج ۱۰۹۰۵ ج ۱۰۹۱۵ ج ۱۰۹۲۵ ج ۱۰۹۳۵ ج ۱۰۹۴۵ ج ۱۰۹۵۵ ج ۱۰۹۶۵ ج ۱۰۹۷۵ ج ۱۰۹۸۵ ج ۱۰۹۹۵ ج ۱۱۰۰۵ ج ۱۱۰۱۵ ج ۱۱۰۲۵ ج ۱۱۰۳۵ ج ۱۱۰۴۵ ج ۱۱۰۵۵ ج ۱۱۰۶۵ ج ۱۱۰۷۵ ج ۱۱۰۸۵ ج ۱۱۰۹۵ ج ۱۱۱۰۵ ج ۱۱۱۱۵ ج ۱۱۱۲۵ ج ۱۱۱۳۵ ج ۱۱۱۴۵ ج ۱۱۱۵۵ ج ۱۱۱۶۵ ج ۱۱۱۷۵ ج ۱۱۱۸۵ ج ۱۱۱۹۵ ج ۱۱۲۰۵ ج ۱۱۲۱۵ ج ۱۱۲۲۵ ج ۱۱۲۳۵ ج ۱۱۲۴۵ ج ۱۱۲۵۵ ج ۱۱۲۶۵ ج ۱۱۲

جَمَادِیَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
 (۷) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ نَحْجَقُفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الصَّبْعِيُّ عَنْ يَزِيدِ
 الزُّرَّارِ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ:
 اَوَّلُ الذِّكْرِ حَدِيثُ كَلِمَاتٍ فِيهَا ثَلَاثُونَ حَرْفًا. لَكِنْ آخِرُ الذِّكْرِ حَدِيثُ
 كَلِمَاتٍ فِيهَا ثَلَاثُونَ حَرْفًا

اِنْ عَلِيًّا مَتَّى وَآثَرُهُ وَهُوَ لِي كُلُّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي
 ان میں سے پہلی حدیث پر امام ابوعلیٰ ترمذی نے حکم لگایا ہے کہ یہ حدیث من غریب
 صحیح ہے۔ اور دوسری پر کہ ”یہ حدیث غریب ہے اور ہمیں جعفر بن سلیمان کی اس حدیث کے
 علاوہ کسی اور حدیث کا علم نہیں کہ جس میں یہ بات مذکور ہو۔
 امام ترمذی کے پہلے طریق میں عمرو بن عبد اللہ ابواسحق السبعی ہے جو فقہ حنبلی تھا لیکن
 علامہ حافظ احمد بن علی بن حجر العسقلانی (رحمہ اللہ) ابو عبد اللہ محمد بن احمد بن عثمان الدیلمی (رحمہم اللہ)
 اور علامہ عبد الرحمن ابوالاعلیٰ مبارک پوری (رحمہم اللہ) وغیرہ فرماتے ہیں کہ ”آخر عمر میں اختلاط کیا کرتا
 تھا۔“ اگرچہ ابواسحاق اور حنبلی نے اسے ثقہ قرار دیا ہے۔ لیکن بقول علامہ نسفی: بعض اہل علم
 نے اختلاط کی وجہ سے اسے ترک کیا ہے۔ علامہ شیخ محمد ناصر الدین الالبانی حفظہ اللہ تعالیٰ فرماتے ہیں
 کہ ابواسحق السبعی اختلاط کیا کرتا تھا۔ بھروسہ دلس بھی ہے۔ اسی طرح علامہ شیخ عبد الرحمن مبارکپوری
 فرماتے ہیں کہ وہ دلس ہے جس کی مراعت حافظ ابن حجر نے طبقات المدلسین میں فرمائی ہے۔
 اس طریق میں عمرو بن عبد اللہ ابواسحق السبعی کا تابع شریک بن عبد اللہ القاسمی ہے۔ اور

جامع الترمذی مع تحفۃ الآخوذی للمبارکفوری ج ۴ ص ۲۲۵ ایضاً ج ۴ ص ۲۲۶-۲۲۷ ایضاً ج ۴ ص ۲۲۸
 کے ایضاً ج ۴ ص ۲۲۹ تقریب التہذیب لابن حجر ج ۲ ص ۲۳ طبع دار المعرفۃ بیروت ص ۲۳۰، میزان الاعتدال
 فی نقد الرجال للذہبی ج ۳ ص ۲۳ طبع دار المعرفۃ بیروت، تحفۃ الآخوذی للمبارکفوری ج ۴ ص ۲۳۰-۲۳۱-۲۳۲-۲۳۳-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶-۲۳۷-۲۳۸-۲۳۹-۲۴۰-۲۴۱-۲۴۲-۲۴۳-۲۴۴-۲۴۵-۲۴۶-۲۴۷-۲۴۸-۲۴۹-۲۵۰-۲۵۱-۲۵۲-۲۵۳-۲۵۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۷-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۰-۲۶۱-۲۶۲-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۰-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۳-۲۷۴-۲۷۵-۲۷۶-۲۷۷-۲۷۸-۲۷۹-۲۸۰-۲۸۱-۲۸۲-۲۸۳-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۶-۲۸۷-۲۸۸-۲۸۹-۲۹۰-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰-۳۰۱-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۷-۳۰۸-۳۰۹-۳۱۰-۳۱۱-۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۷-۳۱۸-۳۱۹-۳۲۰-۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-۳۲۷-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-۳۴۸-۳۴۹-۳۵۰-۳۵۱-۳۵۲-۳۵۳-۳۵۴-۳۵۵-۳۵۶-۳۵۷-۳۵۸-۳۵۹-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۲-۳۶۳-۳۶۴-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۷-۳۶۸-۳۶۹-۳۷۰-۳۷۱-۳۷۲-۳۷۳-۳۷۴-۳۷۵-۳۷۶-۳۷۷-۳۷۸-۳۷۹-۳۸۰-۳۸۱-۳۸۲-۳۸۳-۳۸۴-۳۸۵-۳۸۶-۳۸۷-۳۸۸-۳۸۹-۳۹۰-۳۹۱-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-۳۹۵-۳۹۶-۳۹۷-۳۹۸-۳۹۹-۴۰۰-۴۰۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۵-۴۰۶-۴۰۷-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۶-۴۱۷-۴۱۸-۴۱۹-۴۲۰-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-۴۵۱-۴۵۲-۴۵۳-۴۵۴-۴۵۵-۴۵۶-۴۵۷-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۰-۴۶۱-۴۶۲-۴۶۳-۴۶۴-۴۶۵-۴۶۶-۴۶۷-۴۶۸-۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴-۴۹۵-۴۹۶-۴۹۷-۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۲-۵۱۳-۵۱۴-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۲۶-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳-۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-۵۴۱-۵۴۲-۵۴۳-۵۴۴-۵۴۵-۵۴۶-۵۴۷-۵۴۸-۵۴۹-۵۵۰-۵۵۱-۵۵۲-۵۵۳-۵۵۴-۵۵۵-۵۵۶-۵۵۷-۵۵۸-۵۵۹-۵۶۰-۵۶۱-۵۶۲-۵۶۳-۵۶۴-۵۶۵-۵۶۶-۵۶۷-۵۶۸-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۱-۵۷۲-۵۷۳-۵۷۴-۵۷۵-۵۷۶-۵۷۷-۵۷۸-۵۷۹-۵۸۰-۵۸۱-۵۸۲-۵۸۳-۵۸۴-۵۸۵-۵۸۶-۵۸۷-۵۸۸-۵۸۹-۵۹۰-۵۹۱-۵۹۲-۵۹۳-۵۹۴-۵۹۵-۵۹۶-۵۹۷-۵۹۸-۵۹۹-۶۰۰-۶۰۱-۶۰۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۵-۶۰۶-۶۰۷-۶۰۸-۶۰۹-۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳-۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸-۶۱۹-۶۲۰-۶۲۱-۶۲۲-۶۲۳-۶۲۴-۶۲۵-۶۲۶-۶۲۷-۶۲۸-۶۲۹-۶۳۰-۶۳۱-۶۳۲-۶۳۳-۶۳۴-۶۳۵-۶۳۶-۶۳۷-۶۳۸-۶۳۹-۶۴۰-۶۴۱-۶۴۲-۶۴۳-۶۴۴-۶۴۵-۶۴۶-۶۴۷-۶۴۸-۶۴۹-۶۵۰-۶۵۱-۶۵۲-۶۵۳-۶۵۴-۶۵۵-۶۵۶-۶۵۷-۶۵۸-۶۵۹-۶۶۰-۶۶۱-۶۶۲-۶۶۳-۶۶۴-۶۶۵-۶۶۶-۶۶۷-۶۶۸-۶۶۹-۶۷۰-۶۷۱-۶۷۲-۶۷۳-۶۷۴-۶۷۵-۶۷۶-۶۷۷-۶۷۸-۶۷۹-۶۸۰-۶۸۱-۶۸۲-۶۸۳-۶۸۴-۶۸۵-۶۸۶-۶۸۷-۶۸۸-۶۸۹-۶۹۰-۶۹۱-۶۹۲-۶۹۳-۶۹۴-۶۹۵-۶۹۶-۶۹۷-۶۹۸-۶۹۹-۷۰۰-۷۰۱-۷۰۲-۷۰۳-۷۰۴-۷۰۵-۷۰۶-۷۰۷-۷۰۸-۷۰۹-۷۱۰-۷۱۱-۷۱۲-۷۱۳-۷۱۴-۷۱۵-۷۱۶-۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰-۷۲۱-۷۲۲-۷۲۳-۷۲۴-۷۲۵-۷۲۶-۷۲۷-۷۲۸-۷۲۹-۷۳۰-۷۳۱-۷۳۲-۷۳۳-۷۳۴-۷۳۵-۷۳۶-۷۳۷-۷۳۸-۷۳۹-۷۴۰-۷۴۱-۷۴۲-۷۴۳-۷۴۴-۷۴۵-۷۴۶-۷۴۷-۷۴۸-۷۴۹-۷۵۰-۷۵۱-۷۵۲-۷۵۳-۷۵۴-۷۵۵-۷۵۶-۷۵۷-۷۵۸-۷۵۹-۷۶۰-۷۶۱-۷۶۲-۷۶۳-۷۶۴-۷۶۵-۷۶۶-۷۶۷-۷۶۸-۷۶۹-۷۷۰-۷۷۱-۷۷۲-۷۷۳-۷۷۴-۷۷۵-۷۷۶-۷۷۷-۷۷۸-۷۷۹-۷۸۰-۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰-۸۰۱-۸۰۲-۸۰۳-۸۰۴-۸۰۵-۸۰۶-۸۰۷-۸۰۸-۸۰۹-۸۱۰-۸۱۱-۸۱۲-۸۱۳-۸۱۴-۸۱۵-۸۱۶-۸۱۷-۸۱۸-۸۱۹-۸۲۰-۸۲۱-۸۲۲-۸۲۳-۸۲۴-۸۲۵-۸۲۶-۸۲۷-۸۲۸-۸۲۹-۸۳۰-۸۳۱-۸۳۲-۸۳۳-۸۳۴-۸۳۵-۸۳۶-۸۳۷-۸۳۸-۸۳۹-۸۴۰-۸۴۱-۸۴۲-۸۴۳-۸۴۴-۸۴۵-۸۴۶-۸۴۷-۸۴۸-۸۴۹-۸۵۰-۸۵۱-۸۵۲-۸۵۳-۸۵۴-۸۵۵-۸۵۶-۸۵۷-۸۵۸-۸۵۹-۸۶۰-۸۶۱-۸۶۲-۸۶۳-۸۶۴-۸۶۵-۸۶۶-۸۶۷-۸۶۸-۸۶۹-۸۷۰-۸۷۱-۸۷۲-۸۷۳-۸۷۴-۸۷۵-۸۷۶-۸۷۷-۸۷۸-۸۷۹-۸۸۰-۸۸۱-۸۸۲-۸۸۳-۸۸۴-۸۸۵-۸۸۶-۸۸۷-۸۸۸-۸۸۹-۸۹۰-۸۹۱-۸۹۲-۸۹۳-۸۹۴-۸۹۵-۸۹۶-۸۹۷-۸۹۸-۸۹۹-۹۰۰-۹۰۱-۹۰۲-۹۰۳-۹۰۴-۹۰۵-۹۰۶-۹۰۷-۹۰۸-۹۰۹-۹۱۰-۹۱۱-۹۱۲-۹۱۳-۹۱۴-۹۱۵-۹۱۶-۹۱۷-۹۱۸-۹۱۹-۹۲۰-۹۲۱-۹۲۲-۹۲۳-۹۲۴-۹۲۵-۹۲۶-۹۲۷-۹۲۸-۹۲۹-۹۳۰-۹۳۱-۹۳۲-۹۳۳-۹۳۴-۹۳۵-۹۳۶-۹۳۷-۹۳۸-۹۳۹-۹۴۰-۹۴۱-۹۴۲-۹۴۳-۹۴۴-۹۴۵-۹۴۶-۹۴۷-۹۴۸-۹۴۹-۹۵۰-۹۵۱-۹۵۲-۹۵۳-۹۵۴-۹۵۵-۹۵۶-۹۵۷-۹۵۸-۹۵۹-۹۶۰-۹۶۱-۹۶۲-۹۶۳-۹۶۴-۹۶۵-۹۶۶-۹۶۷-۹۶۸-۹۶۹-۹۷۰-۹۷۱-۹۷۲-۹۷۳-۹۷۴-۹۷۵-۹۷۶-۹۷۷-۹۷۸-۹۷۹-۹۸۰-۹۸۱-۹۸۲-۹۸۳-۹۸۴-۹۸۵-۹۸۶-۹۸۷-۹۸۸-۹۸۹-۹۹۰-۹۹۱-۹۹۲-۹۹۳-۹۹۴-۹۹۵-۹۹۶-۹۹۷-۹۹۸-۹۹۹-۱۰۰۰-۱۰۰۱-۱۰۰۲-۱۰۰۳-۱۰۰۴-۱۰۰۵-۱۰۰۶-۱۰۰۷-۱۰۰۸-۱۰۰۹-۱۰۱۰-۱۰۱۱-۱۰۱۲-۱۰۱۳-۱۰۱۴-۱۰۱۵-۱۰۱۶-۱۰۱۷-۱۰۱۸-۱۰۱۹-۱۰۲۰-۱۰۲۱-۱۰۲۲-۱۰۲۳-۱۰۲۴-۱۰۲۵-۱۰۲۶-۱۰۲۷-۱۰۲۸-۱۰۲۹-۱۰۳۰-۱۰۳۱-۱۰۳۲-۱۰۳۳-۱۰۳۴-۱۰۳۵-۱۰۳۶-۱۰۳۷-۱۰۳۸-۱۰۳۹-۱۰۴۰-۱۰۴۱-۱۰۴۲-۱۰۴۳-۱۰۴۴-۱۰۴۵-۱۰۴۶-۱۰۴۷-۱۰۴۸-۱۰۴۹-۱۰۵۰-۱۰۵۱-۱۰۵۲-۱۰۵۳-۱۰۵۴-۱۰۵۵-۱۰۵۶-۱۰۵۷-۱۰۵۸-۱۰۵۹-۱۰۶۰-۱۰۶۱-۱۰۶۲-۱۰۶۳-۱۰۶۴-۱۰۶۵-۱۰۶۶-۱۰۶۷-۱۰۶۸-۱۰۶۹-۱۰۷۰-۱۰۷۱-۱۰۷۲-۱۰۷۳-۱۰۷۴-۱۰۷۵-۱۰۷۶-۱۰۷۷-۱۰۷۸-۱۰۷۹-۱۰۸۰-۱۰۸۱-۱۰۸۲-۱۰۸۳-۱۰۸۴-۱۰۸۵-۱۰۸۶-۱۰۸۷-۱۰۸۸-۱۰۸۹-۱۰۹۰-۱۰۹۱-۱۰۹۲-۱۰۹۳-۱۰۹۴-۱۰۹۵-۱۰۹۶-۱۰۹۷-۱۰۹۸-۱۰۹۹-۱۱۰۰-۱۱۰۱-۱۱۰۲-۱۱۰۳-۱۱۰۴-۱۱۰۵-۱۱۰۶-۱۱۰۷-۱۱۰۸-۱۱۰۹-۱۱۱۰-۱۱۱۱-۱۱۱۲-۱۱۱۳-۱۱۱۴-۱۱۱۵-۱۱۱۶-۱۱۱۷-۱۱۱۸-۱۱۱۹-۱۱۲۰-۱۱۲۱-۱۱۲۲-۱۱۲۳-۱۱۲۴-۱۱۲۵-۱۱۲۶-۱۱۲۷-۱۱۲۸-۱۱۲۹-۱۱۳۰-۱۱۳۱-۱۱۳۲-۱۱۳۳-۱۱۳۴-۱۱۳۵-۱۱۳۶-۱۱۳۷-۱۱۳۸-۱۱۳۹-۱۱۴۰-۱۱۴۱-۱۱۴۲-۱۱۴۳-۱۱۴۴-۱۱۴۵-۱۱۴۶-۱۱۴۷-۱۱۴۸-۱۱۴۹-۱۱۵۰-۱۱۵۱-۱۱۵۲-۱۱۵۳-۱۱۵۴-۱۱۵۵-۱۱۵۶-۱۱۵۷-۱۱۵۸-۱۱۵۹-۱۱۶۰-۱۱۶۱-۱۱۶۲-۱۱۶۳-۱۱۶۴-۱۱۶۵-۱۱۶۶-۱۱۶۷-۱۱۶۸-۱۱۶۹-۱۱۷۰-۱۱۷۱-۱۱۷۲-۱۱۷۳-۱۱۷۴-۱۱۷۵-۱۱۷۶-۱۱۷۷-۱۱۷۸-۱۱۷۹-۱۱۸۰-۱۱۸۱-۱۱۸۲-۱۱۸۳-۱۱۸۴-۱۱۸۵-۱۱۸۶-۱۱۸۷-۱۱۸۸-۱۱۸۹-۱۱۹۰-۱۱۹۱-۱۱۹۲-۱۱۹۳-۱۱۹۴-۱۱۹۵-۱۱۹۶-۱۱۹۷-۱۱۹۸-۱۱۹۹-۱۲۰۰-۱۲۰۱-۱۲۰۲-۱۲۰۳-۱۲۰۴-۱۲۰۵-۱۲۰۶-۱۲۰۷-۱۲۰۸-۱۲۰۹-۱۲۱۰-۱۲۱۱-۱۲۱۲-۱۲۱۳-۱۲۱۴-۱۲۱۵-۱۲۱۶-۱۲۱۷-۱۲۱۸-۱۲۱۹-۱۲۲۰-۱۲۲۱-۱۲۲۲-۱۲۲۳-۱۲۲۴-۱۲۲۵-۱۲۲۶-۱۲۲۷-۱۲۲۸-۱۲۲۹-۱۲۳۰-۱۲۳۱-۱۲۳۲-۱۲۳۳-۱۲۳۴-۱۲۳۵-۱۲۳۶-۱۲۳۷-۱۲۳۸-۱۲۳۹-۱۲۴۰-۱۲۴۱-۱۲۴۲-۱۲۴۳-۱۲۴۴-۱۲۴۵-۱۲۴۶-۱۲۴۷-۱۲۴۸-۱۲۴۹-۱۲۵۰-۱۲۵۱-۱۲۵۲-۱۲۵۳-۱۲۵۴-۱۲۵۵-۱۲۵۶-۱۲۵۷-۱۲۵۸-۱۲۵۹-۱۲۶۰-۱۲۶۱-۱۲۶۲-۱۲۶۳-۱۲۶۴-۱۲۶۵-۱۲۶۶-۱۲۶۷-۱۲۶۸-۱۲۶۹-۱۲۷۰-۱۲۷۱-۱۲۷۲-۱۲۷۳-۱۲۷۴-۱۲۷۵-۱۲۷۶-۱۲۷۷-۱۲۷۸-۱۲۷۹-۱۲۸۰-۱۲۸۱-۱۲۸۲-۱۲۸۳-۱۲۸۴-۱۲۸۵-۱۲۸۶-۱۲۸۷-۱۲۸۸-۱۲۸۹-۱۲۹۰-۱۲۹۱-۱۲۹۲-۱۲۹۳-۱۲۹۴-۱۲۹۵-۱۲۹۶-۱۲۹۷-۱۲۹۸-۱۲۹۹-۱۳۰۰-۱۳۰۱-۱۳۰۲-۱۳۰۳-۱۳۰۴-۱۳۰۵-۱۳۰۶-۱۳۰۷-۱۳۰۸-۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱-۱۳۱۲-۱۳۱۳-۱۳۱۴-۱۳۱۵-۱۳۱۶-۱۳۱۷-۱۳۱۸-۱۳۱۹-۱۳۲۰-۱۳۲۱-۱۳۲۲-۱۳۲۳-۱۳۲۴-۱۳۲۵-۱۳۲۶-۱۳۲۷-۱۳۲۸-۱۳۲۹-۱۳۳۰-۱۳۳۱-۱۳۳۲-۱۳۳۳-۱۳۳۴-۱۳۳۵-۱۳۳۶-۱۳۳۷-۱۳۳۸-۱۳۳۹-۱۳۴۰-۱۳۴۱-۱۳۴۲-۱۳۴۳-۱۳۴۴-۱۳۴۵-۱۳۴۶-۱۳۴۷-۱۳۴۸-۱۳۴۹-۱۳۵۰-۱۳۵۱-۱۳۵۲-۱۳۵۳-۱۳۵۴-۱۳۵۵-۱۳۵۶-۱۳۵۷-۱۳۵۸-۱۳۵۹-۱۳۶۰-۱۳۶۱-۱۳۶۲-۱۳۶۳-۱۳۶۴-۱۳۶۵-۱۳۶۶-۱۳۶۷-۱۳۶۸-۱۳۶۹-۱۳۷۰-۱۳۷۱-۱۳۷۲-۱۳۷۳-۱۳۷۴-۱۳۷۵-۱۳۷۶-۱۳۷۷-۱۳۷۸-۱۳۷۹-۱۳۸۰-۱۳۸۱-۱۳۸۲-۱۳۸۳-۱۳۸۴-۱۳۸۵-۱۳۸۶-۱۳۸۷-۱۳۸۸-۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱-۱۳۹۲-۱۳۹۳-۱۳۹۴-۱۳۹۵-۱۳۹۶-۱۳۹۷-۱۳۹۸-۱۳۹۹-۱۴۰۰-۱۴۰۱-۱۴۰۲-۱۴۰۳-۱۴۰۴-۱۴۰۵-۱۴۰۶-۱۴۰۷-۱۴۰۸-۱۴۰۹-۱۴۱۰-۱۴۱۱-۱۴۱۲-۱۴۱۳-۱۴۱۴-۱۴۱۵-۱۴۱۶-۱۴۱۷-۱۴۱۸-۱۴۱۹-۱۴۲۰-۱۴۲۱-۱۴۲۲-۱۴۲۳-۱۴۲۴-۱۴۲۵-۱۴۲۶-۱۴۲۷-۱۴۲۸-۱۴۲۹-۱۴۳۰-۱۴۳۱-۱۴۳۲-۱۴۳۳-۱۴۳۴-۱۴۳۵-۱۴۳۶-۱۴۳۷-۱۴۳۸-۱۴۳۹-۱۴۴۰-۱۴۴۱-۱۴۴۲-۱۴۴۳-۱۴۴۴-۱۴۴۵-۱۴۴۶-۱۴۴۷-۱۴۴۸-۱۴۴۹-۱۴۵۰-۱۴۵۱-۱۴۵۲-۱۴۵۳-۱۴۵۴-۱۴۵۵-۱۴۵۶-۱۴۵۷-۱۴۵۸-۱۴۵۹-۱۴۶۰-۱۴۶۱-۱۴۶۲-۱۴۶۳-۱۴۶۴-۱۴۶۵-۱۴۶۶-۱۴۶۷-۱۴۶۸-۱۴۶۹-۱۴۷۰-۱۴۷۱-۱۴۷۲-۱۴۷۳-۱۴۷۴-۱۴۷۵-۱۴۷۶-۱۴۷۷-۱۴۷۸-۱۴۷۹-۱۴۸۰-۱۴۸۱-۱۴۸۲-۱۴۸۳-۱۴۸۴-۱۴۸۵-۱۴۸۶-۱۴۸۷-۱۴۸۸-۱۴۸۹-۱۴۹۰-۱۴۹۱-۱۴۹۲-۱۴۹۳-۱۴۹۴-۱۴۹۵-۱۴۹۶-۱۴۹۷-۱۴۹۸-۱۴۹۹-۱۵۰۰-۱۵۰۱-۱۵۰۲-۱۵۰۳-۱۵۰۴-۱۵۰۵-۱۵۰۶-۱۵۰۷-۱۵۰۸-۱۵۰۹-۱۵۱۰-۱۵۱۱-۱۵۱۲-۱۵۱۳-۱۵۱۴-۱۵۱۵-۱۵۱۶-۱۵۱۷-۱۵۱۸-۱۵۱۹-۱۵۲۰-۱۵۲۱-۱۵۲۲-۱۵۲۳-۱۵۲۴-۱۵۲۵-۱۵۲۶-۱۵۲۷-۱۵۲۸-۱۵۲۹-۱۵۳۰-۱۵۳۱-۱۵۳۲-۱۵۳۳-۱۵۳۴-۱۵۳۵-۱۵۳۶-۱۵۳۷-۱۵۳۸-۱۵۳۹-۱۵۴۰-۱۵۴۱-۱۵۴۲-۱۵۴۳-۱۵۴۴-۱۵۴۵-۱۵۴۶-۱۵۴۷-۱۵۴۸-۱۵۴۹-۱۵۵۰-۱۵۵۱-۱۵۵۲-۱۵۵۳-۱۵۵۴-۱۵۵۵-۱۵۵۶-۱۵۵۷-۱۵۵۸-۱۵۵۹-۱۵۶۰-۱۵۶۱-۱۵۶۲-۱۵۶۳-۱۵۶۴-۱۵۶۵-۱۵۶۶-۱۵۶۷-۱۵۶۸-۱۵۶۹-۱۵۷۰-۱۵۷۱-۱۵۷۲-۱۵۷۳-۱۵۷۴-۱۵۷۵-۱۵۷۶-۱۵۷۷-۱۵۷۸-۱۵۷۹-۱۵۸۰-۱۵۸۱-۱۵۸۲-۱۵۸۳-۱۵۸۴-۱۵۸۵-۱۵۸۶-۱۵۸۷-۱۵۸۸-۱۵۸۹-۱۵۹۰-۱۵۹۱-۱۵۹۲-۱۵۹۳-۱۵۹۴-۱۵۹۵-۱۵۹۶-۱۵۹۷-۱۵۹۸-۱۵۹۹-۱۶۰۰-۱۶۰۱-۱۶۰۲-۱۶۰۳-۱۶۰۴-۱۶۰۵-۱۶۰۶-۱۶۰۷-۱۶۰۸-۱۶۰۹-۱۶۱۰-۱۶۱۱-۱۶۱۲-۱۶۱۳-۱۶۱۴-۱۶۱۵-۱۶۱۶-۱۶۱۷-۱۶۱۸-۱۶۱۹-۱۶۲۰-۱۶۲۱-۱۶۲۲-۱۶۲۳-۱۶۲۴-۱۶۲۵-۱۶۲۶-۱۶۲۷-۱۶۲۸-۱۶۲۹-۱۶۳۰-۱۶۳۱-۱۶۳۲-۱۶۳۳-۱۶۳۴-۱۶۳۵-۱۶۳۶-۱۶۳۷-۱۶۳۸-۱۶۳۹-۱۶۴۰-۱۶۴۱-۱۶۴۲-۱۶۴۳-۱۶۴۴-۱۶۴۵-۱۶۴۶-۱۶۴۷-۱۶۴۸-۱۶۴۹-۱۶۵۰-۱۶۵۱-۱۶۵۲-۱۶۵۳-۱۶۵۴-۱۶۵۵-۱۶۵۶-۱۶۵۷-۱۶۵۸-۱۶۵۹-۱

له ميزان الاعتدال للذهبي ج ٢ ص ٢٤٢-٢٤٣ له معرفة الثقات للعجلي ج ١ ص ٢٥٢-٢٥٣ له تقريب الترتيب
لابن حجر ج ١ ص ٣٥٥ له التلخيص الحبير لابن حجر بحواله تحفة الأحقدي للمباركفوري ج ١ ص ١١٥-١١٦ له تحفة الأنبي
المباركفوري ج ١ ص ٢٢٤ له مجمع الزوائد ومنج الفوائد للهيثمي ج ٣ ص ٢١٤ وج ٩ ص ٥٥٥ له أيضا ج ٥
وج ١٠ ص ٢٢٤-٢٢٥ له أيضا ج ٥ ص ٢٢٥ والطبع دار الكتب العربي في سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة و
آخرها السي في الآفة للشيخ الألباني ج ١ ص ٢٢٥-٢٢٦ طبع المكتب الإسلامي بيروت ١٣٨٥ هـ له أيضا ج ٢ ص ٢٢٦-٢٢٧
أيضا ج ٢ ص ١١١٥-١١١٦-١١١٧-١١١٨-١١١٩-١١٢٠-١١٢١-١١٢٢-١١٢٣-١١٢٤-١١٢٥-١١٢٦-١١٢٧-١١٢٨-١١٢٩-١١٣٠-١١٣١-١١٣٢-١١٣٣-١١٣٤-١١٣٥-١١٣٦-١١٣٧-١١٣٨-١١٣٩-١١٤٠-١١٤١-١١٤٢-١١٤٣-١١٤٤-١١٤٥-١١٤٦-١١٤٧-١١٤٨-١١٤٩-١١٥٠-١١٥١-١١٥٢-١١٥٣-١١٥٤-١١٥٥-١١٥٦-١١٥٧-١١٥٨-١١٥٩-١١٦٠-١١٦١-١١٦٢-١١٦٣-١١٦٤-١١٦٥-١١٦٦-١١٦٧-١١٦٨-١١٦٩-١١٧٠-١١٧١-١١٧٢-١١٧٣-١١٧٤-١١٧٥-١١٧٦-١١٧٧-١١٧٨-١١٧٩-١١٨٠-١١٨١-١١٨٢-١١٨٣-١١٨٤-١١٨٥-١١٨٦-١١٨٧-١١٨٨-١١٨٩-١١٩٠-١١٩١-١١٩٢-١١٩٣-١١٩٤-١١٩٥-١١٩٦-١١٩٧-١١٩٨-١١٩٩-١٢٠٠-١٢٠١-١٢٠٢-١٢٠٣-١٢٠٤-١٢٠٥-١٢٠٦-١٢٠٧-١٢٠٨-١٢٠٩-١٢١٠-١٢١١-١٢١٢-١٢١٣-١٢١٤-١٢١٥-١٢١٦-١٢١٧-١٢١٨-١٢١٩-١٢٢٠-١٢٢١-١٢٢٢-١٢٢٣-١٢٢٤-١٢٢٥-١٢٢٦-١٢٢٧-١٢٢٨-١٢٢٩-١٢٣٠-١٢٣١-١٢٣٢-١٢٣٣-١٢٣٤-١٢٣٥-١٢٣٦-١٢٣٧-١٢٣٨-١٢٣٩-١٢٤٠-١٢٤١-١٢٤٢-١٢٤٣-١٢٤٤-١٢٤٥-١٢٤٦-١٢٤٧-١٢٤٨-١٢٤٩-١٢٥٠-١٢٥١-١٢٥٢-١٢٥٣-١٢٥٤-١٢٥٥-١٢٥٦-١٢٥٧-١٢٥٨-١٢٥٩-١٢٦٠-١٢٦١-١٢٦٢-١٢٦٣-١٢٦٤-١٢٦٥-١٢٦٦-١٢٦٧-١٢٦٨-١٢٦٩-١٢٧٠-١٢٧١-١٢٧٢-١٢٧٣-١٢٧٤-١٢٧٥-١٢٧٦-١٢٧٧-١٢٧٨-١٢٧٩-١٢٨٠-١٢٨١-١٢٨٢-١٢٨٣-١٢٨٤-١٢٨٥-١٢٨٦-١٢٨٧-١٢٨٨-١٢٨٩-١٢٩٠-١٢٩١-١٢٩٢-١٢٩٣-١٢٩٤-١٢٩٥-١٢٩٦-١٢٩٧-١٢٩٨-١٢٩٩-١٣٠٠-١٣٠١-١٣٠٢-١٣٠٣-١٣٠٤-١٣٠٥-١٣٠٦-١٣٠٧-١٣٠٨-١٣٠٩-١٣١٠-١٣١١-١٣١٢-١٣١٣-١٣١٤-١٣١٥-١٣١٦-١٣١٧-١٣١٨-١٣١٩-١٣٢٠-١٣٢١-١٣٢٢-١٣٢٣-١٣٢٤-١٣٢٥-١٣٢٦-١٣٢٧-١٣٢٨-١٣٢٩-١٣٣٠-١٣٣١-١٣٣٢-١٣٣٣-١٣٣٤-١٣٣٥-١٣٣٦-١٣٣٧-١٣٣٨-١٣٣٩-١٣٤٠-١٣٤١-١٣٤٢-١٣٤٣-١٣٤٤-١٣٤٥-١٣٤٦-١٣٤٧-١٣٤٨-١٣٤٩-١٣٥٠-١٣٥١-١٣٥٢-١٣٥٣-١٣٥٤-١٣٥٥-١٣٥٦-١٣٥٧-١٣٥٨-١٣٥٩-١٣٦٠-١٣٦١-١٣٦٢-١٣٦٣-١٣٦٤-١٣٦٥-١٣٦٦-١٣٦٧-١٣٦٨-١٣٦٩-١٣٧٠-١٣٧١-١٣٧٢-١٣٧٣-١٣٧٤-١٣٧٥-١٣٧٦-١٣٧٧-١٣٧٨-١٣٧٩-١٣٨٠-١٣٨١-١٣٨٢-١٣٨٣-١٣٨٤-١٣٨٥-١٣٨٦-١٣٨٧-١٣٨٨-١٣٨٩-١٣٩٠-١٣٩١-١٣٩٢-١٣٩٣-١٣٩٤-١٣٩٥-١٣٩٦-١٣٩٧-١٣٩٨-١٣٩٩-١٤٠٠-١٤٠١-١٤٠٢-١٤٠٣-١٤٠٤-١٤٠٥-١٤٠٦-١٤٠٧-١٤٠٨-١٤٠٩-١٤١٠-١٤١١-١٤١٢-١٤١٣-١٤١٤-١٤١٥-١٤١٦-١٤١٧-١٤١٨-١٤١٩-١٤٢٠-١٤٢١-١٤٢٢-١٤٢٣-١٤٢٤-١٤٢٥-١٤٢٦-١٤٢٧-١٤٢٨-١٤٢٩-١٤٣٠-١٤٣١-١٤٣٢-١٤٣٣-١٤٣٤-١٤٣٥-١٤٣٦-١٤٣٧-١٤٣٨-١٤٣٩-١٤٤٠-١٤٤١-١٤٤٢-١٤٤٣-١٤٤٤-١٤٤٥-١٤٤٦-١٤٤٧-١٤٤٨-١٤٤٩-١٤٥٠-١٤٥١-١٤٥٢-١٤٥٣-١٤٥٤-١٤٥٥-١٤٥٦-١٤٥٧-١٤٥٨-١٤٥٩-١٤٦٠-١٤٦١-١٤٦٢-١٤٦٣-١٤٦٤-١٤٦٥-١٤٦٦-١٤٦٧-١٤٦٨-١٤٦٩-١٤٧٠-١٤٧١-١٤٧٢-١٤٧٣-١٤٧٤-١٤٧٥-١٤٧٦-١٤٧٧-١٤٧٨-١٤٧٩-١٤٨٠-١٤٨١-١٤٨٢-١٤٨٣-١٤٨٤-١٤٨٥-١٤٨٦-١٤٨٧-١٤٨٨-١٤٨٩-١٤٩٠-١٤٩١-١٤٩٢-١٤٩٣-١٤٩٤-١٤٩٥-١٤٩٦-١٤٩٧-١٤٩٨-١٤٩٩-١٥٠٠-١٥٠١-١٥٠٢-١٥٠٣-١٥٠٤-١٥٠٥-١٥٠٦-١٥٠٧-١٥٠٨-١٥٠٩-١٥١٠-١٥١١-١٥١٢-١٥١٣-١٥١٤-١٥١٥-١٥١٦-١٥١٧-١٥١٨-١٥١٩-١٥٢٠-١٥٢١-١٥٢٢-١٥٢٣-١٥٢٤-١٥٢٥-١٥٢٦-١٥٢٧-١٥٢٨-١٥٢٩-١٥٣٠-١٥٣١-١٥٣٢-١٥٣٣-١٥٣٤

شریک بن عبداللہ القاضی کے تفصیلی ترجمہ کے لئے ملاحظہ فرمائیں: فہارس مجمع الزوائد ومنیع الفوائد للشیخ ابوجبر محمد السعید بن بسوی الزغل، تہذیب التہذیب لابن حجرؒ اور تاریخ بغداد للخطیب بغدادی وغیرہ۔

اسی طریق اسناد میں شریک بن عبداللہ القاضی کا تابع اسماعیل بن موسیٰ الفراءزی الکوفی ہے جس کے متعلق مشہور ہے کہ صدوق سے لیکن خطا کیا کرتا تھا۔ اس پر انفعیؒ نے کہا کہ "ابن حجرؒ نے ابن عدیؒ فرماتے ہیں کہ: "اس میں غلو فی التشیع کے باعث نکارت پائی جاتی ہے" ابو حاتمؒ نے اسے صدوق قبیحی سے قرار دیا ہے اور امام نسائیؒ فرماتے ہیں کہ "اس میں کوئی حرج نہیں ہے" لیکن ابن ابی شیبہؒ بیان کرتے ہیں کہ وہ فاسق، اسلاف کو گالیاں دیا کرتا تھا۔

اب امام ترمذیؒ کی روایت کردہ دوسری حدیث کی اسناد کی طرف توجہ فرمائیں تو آپ کو اس میں ایک آدمی جعفر بن سلیمان انفعیؒ نظر آئے گا جس کے متعلق امام ابن حجرؒ مغلطائی فرماتے ہیں "صدوق زائد تھا لیکن اس میں تشیع موجود تھا" اسی طرح معلیٰ فرماتے ہیں "ثقہ تھا لیکن اس میں تشیع پایا جاتا ہے" علامہ عبدالرحمن مبارکپوریؒ فرماتے ہیں کہ وہ شیعہ بلکہ غالی شیعہ تھا۔ علامہ دوریؒ کا قول ہے: جعفر بن سلیمان کے سامنے اگر امیر معاویہؓ کا ذکر کیا جاتا تو وہ ان کو گالیاں دیتا تھا اور اگر حضرت علیؓ کا ذکر کیا جاتا تو رونے لگتا تھا۔ علامہ ابی جعفر محمد بن عمرو بن موسیٰ بن حماد البقیلی المکیؒ (م ۳۲۲ھ) فرماتے ہیں کہ محمد بن مقہام البعلیؒ نے جعفر کی نسبت رخص کی طرف بیان کی ہے۔ محمد بن عثمان بن ابی شیبہؒ نے یحییٰ بن معینؒ کا قول نقل کیا ہے کہ یحییٰ بن سعید القطانؒ جعفر بن سلیمان سے روایت نہیں لیا کرتے تھے اور اس کی کوئی حدیث لکھا کرتے تھے بلکہ اس کی تضعیف فرمایا کرتے تھے، اگرچہ وہ ہمارے نزدیک ثقہ ہیں۔

۱۔ فہارس مجمع الزوائد للزغل ج ۲ ص ۳ طبع دارالکتب العلمیہ، بیروت ۱۴۰۸ھ ۲۔ تہذیب التہذیب لابن حجرؒ ۳۔ تاریخ بغداد للخطیب ج ۱ ص ۲۰۷ ۴۔ کذا فی تقریب التہذیب لابن حجر ج ۱ ص ۱۵۷ و تحفۃ الأحوذی للبارکفوری ج ۱ ص ۵۰ ۵۔ تہذیب التہذیب لابن حجر ج ۱ ص ۱۵۷ و کذا فی الظاہر لابن جریر میزان الاعتدال للذہبی ج ۱ ص ۲۵۱-۲۵۲ و تحفۃ الأحوذی للبارکفوری ج ۱ ص ۱۵۷ و الجرح والتعلیل لابن ابی حاتم ج ۲ ص ۱۵۷ میزان الاعتدال للذہبی ج ۱ ص ۲۵۱-۲۵۲ ۶۔ تقریب التہذیب لابن حجر ج ۱ ص ۱۵۷ و تحفۃ الأحوذی للبارکفوری ج ۱ ص ۱۵۷ و معرفۃ اشقات البعلی ج ۱ ص ۱۵۷ ۷۔ تحفۃ الأحوذی للبارکفوری ج ۱ ص ۱۵۷ و ایضاً ج ۲ ص ۳۲۶-۳۲۷ و کذا فی تقریب التہذیب لابن حجر ج ۱ ص ۱۵۷ ۸۔ الضعفاء البیہقی ج ۱ ص ۱۵۷ و طبع دارالکتب العلمیہ بیروت ۱۴۰۸ھ و کذا فی میزان الاعتدال للذہبی ج ۱ ص ۱۵۷-۱۵۸۔

یحییٰ بن مسیّب نے جعفر بن سلیمان کو "شفقہ" قرار دیا ہے علامہ ذہبیؒ فرماتے ہیں کہ: امام احمدؒ کا قول ہے کہ اس میں کوئی حرج نہیں، امام بخاریؒ فرماتے تھے: کان اُمّیاء ابن سعدؒ کا قول ہے کہ تصحیح لیکن اس میں ضعف اور تشعب ہے۔ احمد بن محمدؒ کا قول ہے کہ ائمہ نے اس کی نسبت فضیلت کی جانب بیان کی ہے۔ ابن جبارؒ نے اس کا ذکر اپنی تفکات میں کیا ہے اور لکھا ہے کہ پس اگر وہ سے توشل حار ہے۔ سلیمان بن حربؒ فرماتے تھے کہ: اس کی حدیث نہیں لکھی جاتی، حماد بن زیدؒ فرماتے ہیں کہ: لیکن اس کی حدیث کھنسنے سے کسی نے منع نہیں کیا ہے۔ امام بخاریؒ نے اپنی کتاب "الضعفاء الصغیر" میں اس کے متعلق لکھا ہے: کہ اس کی بعضی احادیث میں مخالفت پائی جاتی ہے؟ علامہ ذہبیؒ لکھتے ہیں: چونکہ اس میں تشعب موجود ہے اس لئے وہ حضرت علیؒ اور اہل بصرہ کے متعلق کثرت سے احادیث روایت کرتا ہے اور حضرت علیؒ کے متعلق نزہت کرنے میں غلو بھی اختیار کرتا ہے۔ علامہ ذہبیؒ نے اس کے ترجمہ میں مثال کے طور پر یہی حدیث "عَلِیٌّ مِیَّتٌ وَ اَنَا مِیْتُ" نقل فرمائی ہے۔

چونکہ امام ترمذیؒ کی روایت کردہ بالا دونوں احادیث کے جملہ رواۃ اسناد پر کبار ائمہ جرح و تعدیل نے سور حفظ، اختلاط، نسبت الی الرفض، تدلیس، غلو فی التشیع، التین الحدیث، نکات، ضعف وغیرہ جیسے بڑے احکام لگائے ہیں۔ لہذا ان احکام کی روشنی میں یہ دونوں حدیثیں "ضعیف الاسناد" قرار پاتی ہیں۔ واللہ اعلم۔

اب امام احمد بن حنبلؒ اور بزارؒ کی حدیث بطریق اجماع الکندی عن عبداللہ بن بریدہؒ ایہ بریدہ پیش خدمت ہے۔ اس روایت میں جو الفاظ مروی ہیں وہ اس طرح ہیں:

"لَا تَقْعُ فِی عَلِیٍّ فَرَانَةُ مِیَّتٍ وَ اَنَا مِیْتُ وَ هُوَ وَلِیُّکُمْ بَعْدِی وَ اَنَا مِیَّتٌ وَ اَنَا مِیْتُ وَ هُوَ وَلِیُّکُمْ بَعْدِی"۔

احمد بن حنبلؒ اور بزارؒ کی اس روایت کی اسناد میں بھی اجماع الکندی نامی ایک شیخ راوی موجود ہے۔ علامہ بیہقیؒ فرماتے ہیں کہ: اس کی اسناد میں اجماع الکندی (ابا جمحیہ) موجود ہے جس کی توثیق ابن معینؒ وغیرہ نے فرمائی ہے۔ لیکن ایک جماعت نے اس کی تضعیف کی ہے۔ امام احمدؒ کی روایت کے بقیہ رجال رجال الصیحہ ہیں۔ علامہ عبد الرحمن مبارکیوریؒ فرماتے ہیں:

لہذا ایضاً لہ میزان الاعتدال للذہبیؒ ص ۱۵۷۔ لہذا احمد بن حنبلؒ رحمہ اللہ و کذا فی تحفۃ الاموی علیہما کفوریؒ ص ۳۲۔ لہذا مجمع الزوائد و منبع الفوائد للبیہقیؒ ج ۱ ص ۱۶۸۔

اس میں اجماع الکندی بھی شیعہ ہے، جیسا کہ میزان وغیرہ میں مذکور ہے۔
 اجماع الکندی کے متعلق امام ابن حجر عسقلانیؒ فرماتے ہیں: "صدق لیکن شیعہ ثقہ علامہ ابوالحسن علی بن محمد بن عراق الکنتانیؒ (م ۳۵۷ھ) فرماتے ہیں کہ: "جو زبانی نے اجماع کو مفسر قرار دیا ہے یہ امام ابوالفرج عبد الرحمن بن علی بن الجوزی القرطبیؒ (م ۵۹۷ھ) نے اس کا ذکر اپنی کتاب "الموضوعات" میں کیا ہے۔ اور ایک حدیث کے متعلق فرمایا ہے کہ اسے اجماع نے وضع کیا ہے۔" عملی فرماتے ہیں کہ "ثقة" ہے۔ ایک دوسرے مقام پر فرماتے ہیں: "سبائتہ الحدیث ہے لیکن قوی نہیں ہے۔" عیسیٰ فرماتے ہیں: "ابوالولید نے یحییٰ بن سعید سے اجماع کے متعلق سوال کیا کہ وہ مجالس کے مقابلہ میں کیا ہے تو یحییٰ بن سعید نے جواب دیا کہ اس کا حال مجالس سے بہت بُرا ہے۔ ایک مقام پر یحییٰ بن سعید القطان نے فرمایا: "فی کفّی منہ شیء"۔ علامہ محمد بن حبان بن احمد بن ابی حاتم التیمی السیسیؒ (م ۳۵۷ھ) فرماتے ہیں کہ "اسے خود نہیں معلوم کہ وہ کیا بیان کرتا ہے۔ ابوسفیان کو ابو زبیر بنا دیتا ہے اور خود نام گھڑ لیا کرتا ہے۔" علامہ بران الدین علیؒ (م ۳۵۷ھ) اور علامہ ذہبیؒ فرماتے ہیں: "ابن معینؒ اور احمد بن عبد اللہ العیسیٰ نے اس کی توثیق کی ہے۔ لیکن ابو حاتم نے کہا ہے کہ قوی نہیں ہے۔" نسائی کا قول ہے کہ ضعیف ہے اور اس کی رائے سوس ہے۔ قطان کا قول ہے: "فی کفّی منہ شیء"۔ ابن عدیؒ فرماتے ہیں: "شیعی لیکن صدق ہے۔ جو زبانی کا قول ہے کہ مفسر ہے۔"
 علامہ ناصر الدین البانی ایک مقام پر فرماتے ہیں: "اجماع میں ضعف ہے۔" دوسرے مقام پر فرماتے ہیں: "وہ مختلف فیہ ہے۔" ایک مقام پر اسے حسن الحدیث کہتے ہیں۔ مزید تفصیل کے لئے ملاحظہ فرمائیں تاریخ روایۃ الدوسیؒ میں ترتیب اشقات لمیشیؒ ج ۱ الجرح والتعديل لابن ابی حاتمؒ، الکامل فی الضعفاء لابن
 ۱۔ تحفة الأحوی لمبارکفوی ج ۲ ص ۲۲۲ تقریب التبیان لابن حجر ج ۱ ص ۲۵۷ تنزیہ الشریعہ المعروفہ عن
 ۲۔ الأخبار الشنیعة الموضوعہ للکنتانی ج ۱ ص ۱۵۷ طبع دار الکتب العلمیۃ بیروت ۱۴۰۷ھ ص ۱۵۷ کتاب الموضوعات لابن الجوزی
 ۳۔ ص ۲۲۲ طبع دار السلفیۃ مدینۃ المنورۃ ۱۴۰۷ھ معرفۃ اشقات لمیشیؒ ج ۱ ص ۱۵۷ الضعفاء لمبارکفوی ج ۱
 ۴۔ ۱۳۳-۱۳۴ھ کتاب الجرح من المتذمّن والضعفاء والمتروکین لابن حبان ج ۱ ص ۱۵۷ طبع دار البازکر المکرّمۃ
 ۵۔ کشف الخیث عن ری بوضع الحدیث لمبارکفوی ص ۲ طبع احبار العزات الاسلامی بغداد ۱۹۸۷ھ و میزان الاعتدال
 ۶۔ للذہبی ج ۱ ص ۴۹-۵۰ سلسلۃ الاعادیث الصحیحۃ للابانی ج ۲ ص ۲۱۱ ص ۲۱۲ ص ۲۱۳ ص ۲۱۴ ص ۲۱۵ ص ۲۱۶ ص ۲۱۷ ص ۲۱۸ ص ۲۱۹ ص ۲۲۰ ص ۲۲۱ ص ۲۲۲ ص ۲۲۳ ص ۲۲۴ ص ۲۲۵ ص ۲۲۶ ص ۲۲۷ ص ۲۲۸ ص ۲۲۹ ص ۲۳۰ ص ۲۳۱ ص ۲۳۲ ص ۲۳۳ ص ۲۳۴ ص ۲۳۵ ص ۲۳۶ ص ۲۳۷ ص ۲۳۸ ص ۲۳۹ ص ۲۴۰ ص ۲۴۱ ص ۲۴۲ ص ۲۴۳ ص ۲۴۴ ص ۲۴۵ ص ۲۴۶ ص ۲۴۷ ص ۲۴۸ ص ۲۴۹ ص ۲۵۰ ص ۲۵۱ ص ۲۵۲ ص ۲۵۳ ص ۲۵۴ ص ۲۵۵ ص ۲۵۶ ص ۲۵۷ ص ۲۵۸ ص ۲۵۹ ص ۲۶۰ ص ۲۶۱ ص ۲۶۲ ص ۲۶۳ ص ۲۶۴ ص ۲۶۵ ص ۲۶۶ ص ۲۶۷ ص ۲۶۸ ص ۲۶۹ ص ۲۷۰ ص ۲۷۱ ص ۲۷۲ ص ۲۷۳ ص ۲۷۴ ص ۲۷۵ ص ۲۷۶ ص ۲۷۷ ص ۲۷۸ ص ۲۷۹ ص ۲۸۰ ص ۲۸۱ ص ۲۸۲ ص ۲۸۳ ص ۲۸۴ ص ۲۸۵ ص ۲۸۶ ص ۲۸۷ ص ۲۸۸ ص ۲۸۹ ص ۲۹۰ ص ۲۹۱ ص ۲۹۲ ص ۲۹۳ ص ۲۹۴ ص ۲۹۵ ص ۲۹۶ ص ۲۹۷ ص ۲۹۸ ص ۲۹۹ ص ۳۰۰ ص ۳۰۱ ص ۳۰۲ ص ۳۰۳ ص ۳۰۴ ص ۳۰۵ ص ۳۰۶ ص ۳۰۷ ص ۳۰۸ ص ۳۰۹ ص ۳۱۰ ص ۳۱۱ ص ۳۱۲ ص ۳۱۳ ص ۳۱۴ ص ۳۱۵ ص ۳۱۶ ص ۳۱۷ ص ۳۱۸ ص ۳۱۹ ص ۳۲۰ ص ۳۲۱ ص ۳۲۲ ص ۳۲۳ ص ۳۲۴ ص ۳۲۵ ص ۳۲۶ ص ۳۲۷ ص ۳۲۸ ص ۳۲۹ ص ۳۳۰ ص ۳۳۱ ص ۳۳۲ ص ۳۳۳ ص ۳۳۴ ص ۳۳۵ ص ۳۳۶ ص ۳۳۷ ص ۳۳۸ ص ۳۳۹ ص ۳۴۰ ص ۳۴۱ ص ۳۴۲ ص ۳۴۳ ص ۳۴۴ ص ۳۴۵ ص ۳۴۶ ص ۳۴۷ ص ۳۴۸ ص ۳۴۹ ص ۳۵۰ ص ۳۵۱ ص ۳۵۲ ص ۳۵۳ ص ۳۵۴ ص ۳۵۵ ص ۳۵۶ ص ۳۵۷ ص ۳۵۸ ص ۳۵۹ ص ۳۶۰ ص ۳۶۱ ص ۳۶۲ ص ۳۶۳ ص ۳۶۴ ص ۳۶۵ ص ۳۶۶ ص ۳۶۷ ص ۳۶۸ ص ۳۶۹ ص ۳۷۰ ص ۳۷۱ ص ۳۷۲ ص ۳۷۳ ص ۳۷۴ ص ۳۷۵ ص ۳۷۶ ص ۳۷۷ ص ۳۷۸ ص ۳۷۹ ص ۳۸۰ ص ۳۸۱ ص ۳۸۲ ص ۳۸۳ ص ۳۸۴ ص ۳۸۵ ص ۳۸۶ ص ۳۸۷ ص ۳۸۸ ص ۳۸۹ ص ۳۹۰ ص ۳۹۱ ص ۳۹۲ ص ۳۹۳ ص ۳۹۴ ص ۳۹۵ ص ۳۹۶ ص ۳۹۷ ص ۳۹۸ ص ۳۹۹ ص ۴۰۰ ص ۴۰۱ ص ۴۰۲ ص ۴۰۳ ص ۴۰۴ ص ۴۰۵ ص ۴۰۶ ص ۴۰۷ ص ۴۰۸ ص ۴۰۹ ص ۴۱۰ ص ۴۱۱ ص ۴۱۲ ص ۴۱۳ ص ۴۱۴ ص ۴۱۵ ص ۴۱۶ ص ۴۱۷ ص ۴۱۸ ص ۴۱۹ ص ۴۲۰ ص ۴۲۱ ص ۴۲۲ ص ۴۲۳ ص ۴۲۴ ص ۴۲۵ ص ۴۲۶ ص ۴۲۷ ص ۴۲۸ ص ۴۲۹ ص ۴۳۰ ص ۴۳۱ ص ۴۳۲ ص ۴۳۳ ص ۴۳۴ ص ۴۳۵ ص ۴۳۶ ص ۴۳۷ ص ۴۳۸ ص ۴۳۹ ص ۴۴۰ ص ۴۴۱ ص ۴۴۲ ص ۴۴۳ ص ۴۴۴ ص ۴۴۵ ص ۴۴۶ ص ۴۴۷ ص ۴۴۸ ص ۴۴۹ ص ۴۵۰ ص ۴۵۱ ص ۴۵۲ ص ۴۵۳ ص ۴۵۴ ص ۴۵۵ ص ۴۵۶ ص ۴۵۷ ص ۴۵۸ ص ۴۵۹ ص ۴۶۰ ص ۴۶۱ ص ۴۶۲ ص ۴۶۳ ص ۴۶۴ ص ۴۶۵ ص ۴۶۶ ص ۴۶۷ ص ۴۶۸ ص ۴۶۹ ص ۴۷۰ ص ۴۷۱ ص ۴۷۲ ص ۴۷۳ ص ۴۷۴ ص ۴۷۵ ص ۴۷۶ ص ۴۷۷ ص ۴۷۸ ص ۴۷۹ ص ۴۸۰ ص ۴۸۱ ص ۴۸۲ ص ۴۸۳ ص ۴۸۴ ص ۴۸۵ ص ۴۸۶ ص ۴۸۷ ص ۴۸۸ ص ۴۸۹ ص ۴۹۰ ص ۴۹۱ ص ۴۹۲ ص ۴۹۳ ص ۴۹۴ ص ۴۹۵ ص ۴۹۶ ص ۴۹۷ ص ۴۹۸ ص ۴۹۹ ص ۵۰۰ ص ۵۰۱ ص ۵۰۲ ص ۵۰۳ ص ۵۰۴ ص ۵۰۵ ص ۵۰۶ ص ۵۰۷ ص ۵۰۸ ص ۵۰۹ ص ۵۱۰ ص ۵۱۱ ص ۵۱۲ ص ۵۱۳ ص ۵۱۴ ص ۵۱۵ ص ۵۱۶ ص ۵۱۷ ص ۵۱۸ ص ۵۱۹ ص ۵۲۰ ص ۵۲۱ ص ۵۲۲ ص ۵۲۳ ص ۵۲۴ ص ۵۲۵ ص ۵۲۶ ص ۵۲۷ ص ۵۲۸ ص ۵۲۹ ص ۵۳۰ ص ۵۳۱ ص ۵۳۲ ص ۵۳۳ ص ۵۳۴ ص ۵۳۵ ص ۵۳۶ ص ۵۳۷ ص ۵۳۸ ص ۵۳۹ ص ۵۴۰ ص ۵۴۱ ص ۵۴۲ ص ۵۴۳ ص ۵۴۴ ص ۵۴۵ ص ۵۴۶ ص ۵۴۷ ص ۵۴۸ ص ۵۴۹ ص ۵۵۰ ص ۵۵۱ ص ۵۵۲ ص ۵۵۳ ص ۵۵۴ ص ۵۵۵ ص ۵۵۶ ص ۵۵۷ ص ۵۵۸ ص ۵۵۹ ص ۵۶۰ ص ۵۶۱ ص ۵۶۲ ص ۵۶۳ ص ۵۶۴ ص ۵۶۵ ص ۵۶۶ ص ۵۶۷ ص ۵۶۸ ص ۵۶۹ ص ۵۷۰ ص ۵۷۱ ص ۵۷۲ ص ۵۷۳ ص ۵۷۴ ص ۵۷۵ ص ۵۷۶ ص ۵۷۷ ص ۵۷۸ ص ۵۷۹ ص ۵۸۰ ص ۵۸۱ ص ۵۸۲ ص ۵۸۳ ص ۵۸۴ ص ۵۸۵ ص ۵۸۶ ص ۵۸۷ ص ۵۸۸ ص ۵۸۹ ص ۵۹۰ ص ۵۹۱ ص ۵۹۲ ص ۵۹۳ ص ۵۹۴ ص ۵۹۵ ص ۵۹۶ ص ۵۹۷ ص ۵۹۸ ص ۵۹۹ ص ۶۰۰ ص ۶۰۱ ص ۶۰۲ ص ۶۰۳ ص ۶۰۴ ص ۶۰۵ ص ۶۰۶ ص ۶۰۷ ص ۶۰۸ ص ۶۰۹ ص ۶۱۰ ص ۶۱۱ ص ۶۱۲ ص ۶۱۳ ص ۶۱۴ ص ۶۱۵ ص ۶۱۶ ص ۶۱۷ ص ۶۱۸ ص ۶۱۹ ص ۶۲۰ ص ۶۲۱ ص ۶۲۲ ص ۶۲۳ ص ۶۲۴ ص ۶۲۵ ص ۶۲۶ ص ۶۲۷ ص ۶۲۸ ص ۶۲۹ ص ۶۳۰ ص ۶۳۱ ص ۶۳۲ ص ۶۳۳ ص ۶۳۴ ص ۶۳۵ ص ۶۳۶ ص ۶۳۷ ص ۶۳۸ ص ۶۳۹ ص ۶۴۰ ص ۶۴۱ ص ۶۴۲ ص ۶۴۳ ص ۶۴۴ ص ۶۴۵ ص ۶۴۶ ص ۶۴۷ ص ۶۴۸ ص ۶۴۹ ص ۶۵۰ ص ۶۵۱ ص ۶۵۲ ص ۶۵۳ ص ۶۵۴ ص ۶۵۵ ص ۶۵۶ ص ۶۵۷ ص ۶۵۸ ص ۶۵۹ ص ۶۶۰ ص ۶۶۱ ص ۶۶۲ ص ۶۶۳ ص ۶۶۴ ص ۶۶۵ ص ۶۶۶ ص ۶۶۷ ص ۶۶۸ ص ۶۶۹ ص ۶۷۰ ص ۶۷۱ ص ۶۷۲ ص ۶۷۳ ص ۶۷۴ ص ۶۷۵ ص ۶۷۶ ص ۶۷۷ ص ۶۷۸ ص ۶۷۹ ص ۶۸۰ ص ۶۸۱ ص ۶۸۲ ص ۶۸۳ ص ۶۸۴ ص ۶۸۵ ص ۶۸۶ ص ۶۸۷ ص ۶۸۸ ص ۶۸۹ ص ۶۹۰ ص ۶۹۱ ص ۶۹۲ ص ۶۹۳ ص ۶۹۴ ص ۶۹۵ ص ۶۹۶ ص ۶۹۷ ص ۶۹۸ ص ۶۹۹ ص ۷۰۰ ص ۷۰۱ ص ۷۰۲ ص ۷۰۳ ص ۷۰۴ ص ۷۰۵ ص ۷۰۶ ص ۷۰۷ ص ۷۰۸ ص ۷۰۹ ص ۷۱۰ ص ۷۱۱ ص ۷۱۲ ص ۷۱۳ ص ۷۱۴ ص ۷۱۵ ص ۷۱۶ ص ۷۱۷ ص ۷۱۸ ص ۷۱۹ ص ۷۲۰ ص ۷۲۱ ص ۷۲۲ ص ۷۲۳ ص ۷۲۴ ص ۷۲۵ ص ۷۲۶ ص ۷۲۷ ص ۷۲۸ ص ۷۲۹ ص ۷۳۰ ص ۷۳۱ ص ۷۳۲ ص ۷۳۳ ص ۷۳۴ ص ۷۳۵ ص ۷۳۶ ص ۷۳۷ ص ۷۳۸ ص ۷۳۹ ص ۷۴۰ ص ۷۴۱ ص ۷۴۲ ص ۷۴۳ ص ۷۴۴ ص ۷۴۵ ص ۷۴۶ ص ۷۴۷ ص ۷۴۸ ص ۷۴۹ ص ۷۵۰ ص ۷۵۱ ص ۷۵۲ ص ۷۵۳ ص ۷۵۴ ص ۷۵۵ ص ۷۵۶ ص ۷۵۷ ص ۷۵۸ ص ۷۵۹ ص ۷۶۰ ص ۷۶۱ ص ۷۶۲ ص ۷۶۳ ص ۷۶۴ ص ۷۶۵ ص ۷۶۶ ص ۷۶۷ ص ۷۶۸ ص ۷۶۹ ص ۷۷۰ ص ۷۷۱ ص ۷۷۲ ص ۷۷۳ ص ۷۷۴ ص ۷۷۵ ص ۷۷۶ ص ۷۷۷ ص ۷۷۸ ص ۷۷۹ ص ۷۸۰ ص ۷۸۱ ص ۷۸۲ ص ۷۸۳ ص ۷۸۴ ص ۷۸۵ ص ۷۸۶ ص ۷۸۷ ص ۷۸۸ ص ۷۸۹ ص ۷۹۰ ص ۷۹۱ ص ۷۹۲ ص ۷۹۳ ص ۷۹۴ ص ۷۹۵ ص ۷۹۶ ص ۷۹۷ ص ۷۹۸ ص ۷۹۹ ص ۸۰۰ ص ۸۰۱ ص ۸۰۲ ص ۸۰۳ ص ۸۰۴ ص ۸۰۵ ص ۸۰۶ ص ۸۰۷ ص ۸۰۸ ص ۸۰۹ ص ۸۱۰ ص ۸۱۱ ص ۸۱۲ ص ۸۱۳ ص ۸۱۴ ص ۸۱۵ ص ۸۱۶ ص ۸۱۷ ص ۸۱۸ ص ۸۱۹ ص ۸۲۰ ص ۸۲۱ ص ۸۲۲ ص ۸۲۳ ص ۸۲۴ ص ۸۲۵ ص ۸۲۶ ص ۸۲۷ ص ۸۲۸ ص ۸۲۹ ص ۸۳۰ ص ۸۳۱ ص ۸۳۲ ص ۸۳۳ ص ۸۳۴ ص ۸۳۵ ص ۸۳۶ ص ۸۳۷ ص ۸۳۸ ص ۸۳۹ ص ۸۴۰ ص ۸۴۱ ص ۸۴۲ ص ۸۴۳ ص ۸۴۴ ص ۸۴۵ ص ۸۴۶ ص ۸۴۷ ص ۸۴۸ ص ۸۴۹ ص ۸۵۰ ص ۸۵۱ ص ۸۵۲ ص ۸۵۳ ص ۸۵۴ ص ۸۵۵ ص ۸۵۶ ص ۸۵۷ ص ۸۵۸ ص ۸۵۹ ص ۸۶۰ ص ۸۶۱ ص ۸۶۲ ص ۸۶۳ ص ۸۶۴ ص ۸۶۵ ص ۸۶۶ ص ۸۶۷ ص ۸۶۸ ص ۸۶۹ ص ۸۷۰ ص ۸۷۱ ص ۸۷۲ ص ۸۷۳ ص ۸۷۴ ص ۸۷۵ ص ۸۷۶ ص ۸۷۷ ص ۸۷۸ ص ۸۷۹ ص ۸۸۰ ص ۸۸۱ ص ۸۸۲ ص ۸۸۳ ص ۸۸۴ ص ۸۸۵ ص ۸۸۶ ص ۸۸۷ ص ۸۸۸ ص ۸۸۹ ص ۸۹۰ ص ۸۹۱ ص ۸۹۲ ص ۸۹۳ ص ۸۹۴ ص ۸۹۵ ص ۸۹۶ ص ۸۹۷ ص ۸۹۸ ص ۸۹۹ ص ۹۰۰ ص ۹۰۱ ص ۹۰۲ ص ۹۰۳ ص ۹۰۴ ص ۹۰۵ ص ۹۰۶ ص ۹۰۷ ص ۹۰۸ ص ۹۰۹ ص ۹۱۰ ص ۹۱۱ ص ۹۱۲ ص ۹۱۳ ص ۹۱۴ ص ۹۱۵ ص ۹۱۶ ص ۹۱۷ ص ۹۱۸ ص ۹۱۹ ص ۹۲۰ ص ۹۲۱ ص ۹۲۲ ص ۹۲۳ ص ۹۲۴ ص ۹۲۵ ص ۹۲۶ ص ۹۲۷ ص ۹۲۸ ص ۹۲۹ ص ۹۳۰ ص ۹۳۱ ص ۹۳۲ ص ۹۳۳ ص ۹۳۴ ص ۹۳۵ ص ۹۳۶ ص ۹۳۷ ص ۹۳۸ ص ۹۳۹ ص ۹۴۰ ص ۹۴۱ ص ۹۴۲ ص ۹۴۳ ص ۹۴۴ ص ۹۴۵ ص ۹۴۶ ص ۹۴۷ ص ۹۴۸ ص ۹۴۹ ص ۹۵۰ ص ۹۵۱ ص ۹۵۲ ص ۹۵۳ ص ۹۵۴ ص ۹۵۵ ص ۹۵۶ ص ۹۵۷ ص ۹۵۸ ص ۹۵۹ ص ۹۶۰ ص ۹۶۱ ص ۹۶۲ ص ۹۶۳ ص ۹۶۴ ص ۹۶۵ ص ۹۶۶ ص ۹۶۷ ص ۹۶۸ ص ۹۶۹ ص ۹۷۰ ص ۹۷۱ ص ۹۷۲ ص ۹۷۳ ص ۹۷۴ ص ۹۷۵ ص ۹۷۶ ص ۹۷۷ ص ۹۷۸ ص ۹۷۹ ص ۹۸۰ ص ۹۸۱ ص ۹۸۲ ص ۹۸۳ ص ۹۸۴ ص ۹۸۵ ص ۹۸۶ ص ۹۸۷ ص ۹۸۸ ص ۹۸۹ ص ۹۹۰ ص ۹۹۱ ص ۹۹۲ ص ۹۹۳ ص ۹۹۴ ص ۹۹۵ ص ۹۹۶ ص ۹۹۷ ص ۹۹۸ ص ۹۹۹ ص ۱۰۰۰ ص ۱۰۰۱ ص ۱۰۰۲ ص ۱۰۰۳ ص ۱۰۰۴ ص ۱۰۰۵ ص ۱۰۰۶ ص ۱۰۰۷ ص ۱۰۰۸ ص ۱۰۰۹ ص ۱۰۱۰ ص ۱۰۱۱ ص ۱۰۱۲ ص ۱۰۱۳ ص ۱۰۱۴ ص ۱۰۱۵ ص ۱۰۱۶ ص ۱۰۱۷ ص ۱۰۱۸ ص ۱۰۱۹ ص ۱۰۲۰ ص ۱۰۲۱ ص ۱۰۲۲ ص ۱۰۲۳ ص ۱۰۲۴ ص ۱۰۲۵ ص ۱۰۲۶ ص ۱۰۲۷ ص ۱۰۲۸ ص ۱۰۲۹ ص ۱۰۳۰ ص ۱۰۳۱ ص ۱۰۳۲ ص ۱۰۳۳ ص ۱۰۳۴ ص ۱۰۳۵ ص ۱۰۳۶ ص ۱۰۳۷ ص ۱۰۳۸ ص ۱۰۳۹ ص ۱۰۴۰ ص ۱۰۴۱ ص ۱۰۴۲ ص ۱۰۴۳ ص ۱۰۴۴ ص ۱۰۴۵ ص ۱۰۴۶ ص ۱۰۴۷ ص ۱۰۴۸ ص ۱۰۴۹ ص ۱۰۵۰ ص ۱۰۵۱ ص ۱۰۵۲ ص ۱۰۵۳ ص ۱۰۵۴ ص ۱۰۵۵ ص ۱۰۵۶ ص ۱۰۵۷ ص ۱۰۵۸ ص ۱۰۵۹ ص ۱۰۶۰ ص ۱۰۶۱ ص ۱۰۶۲ ص ۱۰۶۳ ص ۱۰۶۴ ص ۱۰۶۵ ص ۱۰۶۶ ص ۱۰۶۷ ص ۱۰۶۸ ص ۱۰۶۹ ص ۱۰۷۰ ص ۱۰۷۱ ص ۱۰۷۲ ص ۱۰۷۳ ص ۱۰۷۴ ص ۱۰۷۵ ص ۱۰۷۶ ص ۱۰۷۷ ص ۱۰۷۸ ص ۱۰۷۹ ص ۱۰۸۰ ص ۱۰۸۱ ص ۱۰۸۲ ص ۱۰۸۳ ص ۱۰۸۴ ص ۱۰۸۵ ص ۱۰۸۶ ص ۱۰۸۷ ص ۱۰۸۸ ص ۱۰۸۹ ص ۱۰۹۰ ص ۱۰۹۱ ص ۱۰۹۲ ص ۱۰۹۳ ص ۱۰۹۴ ص ۱۰۹۵ ص ۱۰۹۶ ص ۱۰۹۷ ص ۱۰۹۸ ص ۱۰۹۹ ص ۱۱۰۰ ص ۱۱۰۱ ص ۱۱۰۲ ص ۱۱۰۳ ص ۱۱۰۴ ص ۱۱۰۵ ص ۱۱۰۶ ص ۱۱۰۷ ص ۱۱۰۸ ص ۱۱۰۹ ص ۱۱۱۰ ص ۱۱۱۱ ص ۱۱۱۲ ص ۱۱۱۳ ص ۱۱۱۴ ص ۱۱۱۵ ص ۱۱۱۶ ص ۱۱۱۷ ص ۱۱۱۸ ص ۱۱۱۹ ص ۱۱۲۰ ص ۱۱۲۱ ص ۱۱۲۲ ص ۱۱۲۳ ص ۱۱۲۴ ص ۱۱۲۵ ص ۱۱۲۶ ص ۱۱۲۷ ص ۱۱۲۸ ص ۱۱۲۹ ص ۱۱۳۰ ص ۱۱۳۱ ص ۱۱۳۲ ص ۱۱۳۳ ص ۱۱۳۴ ص ۱۱۳۵ ص ۱۱۳۶ ص ۱۱۳۷ ص ۱۱۳۸ ص ۱۱۳۹ ص ۱۱۴۰ ص ۱۱۴۱ ص ۱۱۴۲ ص ۱۱۴۳ ص ۱۱۴۴ ص ۱۱۴۵ ص ۱۱۴۶ ص ۱۱۴۷ ص ۱۱۴۸ ص ۱۱۴۹ ص ۱۱۵۰ ص ۱۱۵۱ ص ۱۱۵۲ ص ۱۱۵۳ ص ۱۱۵۴ ص ۱۱۵۵ ص ۱۱۵۶ ص ۱۱۵۷ ص ۱۱۵۸ ص ۱۱۵۹ ص ۱۱۶۰ ص ۱۱۶۱ ص ۱۱۶۲ ص ۱۱۶۳ ص ۱۱۶۴ ص ۱۱۶۵ ص ۱۱۶۶ ص ۱۱۶۷ ص ۱۱۶۸ ص ۱۱۶۹ ص ۱۱۷۰ ص ۱۱۷۱ ص ۱۱۷۲ ص ۱۱۷۳ ص ۱۱۷۴ ص ۱۱۷۵ ص ۱۱۷۶ ص ۱۱۷۷ ص ۱۱۷۸ ص ۱۱۷۹ ص ۱۱۸۰ ص ۱۱۸۱ ص ۱۱۸۲ ص ۱۱۸۳ ص ۱۱۸۴ ص ۱۱۸۵ ص ۱۱۸۶ ص ۱۱۸۷ ص ۱۱۸۸ ص ۱۱۸۹ ص ۱۱۹۰ ص ۱۱۹۱ ص ۱۱۹۲ ص ۱۱۹۳ ص ۱۱۹۴ ص ۱۱۹۵ ص ۱۱۹۶ ص ۱۱۹۷ ص ۱۱۹۸ ص ۱۱۹۹ ص ۱۲۰۰ ص ۱۲۰۱ ص ۱۲۰۲ ص ۱۲۰۳ ص ۱۲۰۴ ص ۱۲۰۵ ص ۱۲۰۶ ص ۱۲۰۷ ص ۱۲۰۸ ص ۱۲۰۹ ص ۱۲۱۰ ص ۱۲۱۱ ص ۱۲۱۲ ص ۱۲۱۳ ص ۱۲۱۴ ص ۱۲۱۵ ص ۱۲۱۶ ص ۱۲۱۷ ص ۱۲۱۸ ص ۱۲۱۹ ص ۱۲۲۰ ص ۱۲۲۱ ص ۱۲۲۲ ص ۱۲۲۳ ص ۱۲۲۴ ص ۱۲۲۵ ص ۱۲۲۶ ص ۱۲۲۷ ص ۱۲۲۸ ص ۱۲۲۹ ص ۱۲۳۰ ص ۱۲۳۱ ص ۱۲۳۲ ص ۱۲۳۳ ص ۱۲۳۴ ص ۱۲۳۵ ص ۱۲۳۶ ص ۱۲۳۷ ص ۱۲۳۸ ص ۱۲۳۹ ص ۱۲۴۰ ص ۱۲۴۱ ص ۱۲۴۲ ص ۱۲۴۳ ص ۱۲۴۴ ص ۱۲۴۵ ص ۱۲۴۶ ص ۱۲۴۷ ص ۱۲۴۸ ص ۱۲۴۹ ص ۱۲۵۰ ص ۱۲۵۱ ص ۱۲۵۲ ص ۱۲۵۳ ص ۱۲۵۴ ص ۱۲۵۵ ص ۱۲۵۶ ص ۱۲۵۷ ص ۱۲۵۸ ص ۱۲۵۹ ص ۱۲۶۰ ص ۱۲۶۱ ص ۱۲۶۲ ص ۱۲۶۳ ص ۱۲۶۴ ص ۱۲۶۵ ص ۱۲۶۶ ص ۱۲۶۷ ص ۱۲۶۸ ص ۱۲۶۹ ص ۱۲۷۰ ص ۱۲۷۱ ص ۱۲۷۲ ص ۱۲۷۳ ص ۱۲۷۴ ص ۱۲۷۵ ص ۱۲۷۶ ص ۱۲۷۷ ص ۱۲۷۸ ص ۱۲۷۹ ص ۱۲۸۰ ص ۱۲۸۱ ص ۱۲۸۲ ص ۱۲۸۳ ص ۱۲۸۴ ص ۱۲۸۵ ص ۱۲۸۶ ص ۱۲۸۷ ص ۱۲۸۸ ص ۱۲۸۹ ص ۱۲۹۰ ص ۱۲۹۱ ص ۱۲۹۲ ص ۱۲۹۳ ص ۱۲۹۴ ص ۱۲۹۵ ص ۱۲۹۶ ص ۱۲۹۷ ص ۱۲۹۸ ص ۱۲۹۹ ص ۱۳۰۰ ص ۱۳۰۱ ص ۱۳۰۲ ص ۱۳۰۳ ص ۱۳۰۴ ص ۱۳۰۵ ص ۱۳۰۶ ص ۱۳۰۷ ص ۱۳۰۸ ص ۱۳۰۹ ص ۱۳۱۰ ص ۱۳۱۱ ص ۱۳۱۲ ص ۱۳۱۳ ص ۱۳۱۴ ص ۱۳۱۵ ص ۱۳۱۶ ص ۱۳۱۷ ص ۱۳۱۸ ص ۱۳۱۹ ص ۱۳۲۰ ص ۱۳۲۱ ص ۱۳۲۲ ص ۱۳۲۳ ص ۱۳۲۴ ص ۱۳۲۵ ص ۱۳۲۶ ص ۱۳۲۷ ص ۱۳۲۸ ص ۱۳۲۹ ص ۱۳۳۰ ص ۱۳۳۱ ص ۱۳۳۲ ص ۱۳۳۳ ص ۱۳۳۴ ص ۱۳۳۵ ص ۱۳۳۶ ص ۱۳۳۷ ص ۱۳۳۸ ص ۱۳۳۹ ص ۱۳۴۰ ص ۱۳۴۱ ص ۱۳۴۲ ص ۱۳۴۳ ص ۱۳۴۴ ص ۱۳۴۵ ص ۱۳۴۶ ص ۱۳۴۷ ص ۱۳۴۸ ص ۱۳۴۹ ص ۱۳۵۰ ص ۱۳۵۱ ص ۱۳۵۲ ص ۱۳۵۳ ص ۱۳۵۴ ص ۱۳۵۵ ص ۱۳۵۶ ص ۱۳۵۷ ص ۱۳۵۸ ص ۱۳۵۹ ص ۱۳۶۰ ص ۱۳۶۱ ص ۱۳۶۲ ص ۱۳۶۳ ص ۱۳۶۴ ص ۱۳۶۵ ص ۱۳۶۶ ص ۱۳۶۷ ص ۱۳۶۸ ص ۱۳۶۹ ص ۱۳۷۰ ص ۱۳۷۱ ص ۱۳۷۲ ص ۱۳۷۳ ص ۱۳۷۴ ص ۱۳۷۵ ص ۱۳۷۶ ص ۱۳۷۷ ص ۱۳۷۸ ص ۱۳۷۹ ص ۱۳۸۰ ص ۱۳۸۱ ص ۱۳۸۲ ص ۱۳۸۳ ص ۱۳۸۴ ص ۱۳۸۵ ص ۱۳۸۶ ص ۱۳۸۷ ص ۱۳۸۸ ص ۱۳۸۹ ص ۱۳۹۰ ص ۱۳۹۱ ص ۱۳۹۲ ص ۱۳۹۳ ص ۱۳۹۴ ص ۱۳۹۵ ص ۱۳۹۶ ص ۱۳۹۷ ص ۱۳۹۸ ص ۱۳۹۹ ص ۱۴۰۰ ص ۱۴۰۱ ص ۱۴۰۲ ص ۱۴۰۳ ص ۱۴۰۴ ص ۱۴۰۵ ص ۱۴۰۶ ص ۱۴۰۷ ص ۱۴۰۸ ص ۱۴۰۹ ص ۱۴۱۰ ص ۱۴۱۱ ص ۱۴۱۲ ص ۱۴۱۳ ص ۱۴۱۴ ص ۱۴۱۵ ص ۱۴۱۶ ص ۱۴۱۷ ص ۱۴۱۸ ص ۱۴۱۹ ص ۱۴۲۰ ص ۱۴۲۱ ص ۱۴۲۲ ص ۱۴۲۳ ص ۱۴۲۴ ص ۱۴۲۵ ص ۱۴۲۶ ص ۱۴۲۷ ص ۱۴۲۸ ص ۱۴۲۹ ص ۱۴۳۰ ص ۱۴۳۱ ص ۱۴۳۲ ص ۱۴۳۳ ص ۱۴۳۴ ص ۱۴۳۵ ص ۱۴۳۶ ص ۱۴۳۷ ص ۱۴۳۸ ص ۱۴۳۹ ص ۱۴۴۰ ص ۱۴۴۱ ص ۱۴۴۲ ص ۱۴۴۳ ص ۱۴۴۴ ص ۱۴۴۵ ص ۱۴۴۶ ص ۱۴۴۷ ص ۱۴۴۸ ص ۱۴۴۹ ص ۱۴۵۰ ص ۱۴۵۱ ص ۱۴۵۲ ص ۱۴۵۳ ص ۱۴۵۴ ص ۱۴۵۵ ص ۱۴۵۶ ص ۱۴۵۷ ص ۱۴۵۸ ص ۱۴۵۹ ص ۱۴۶۰ ص ۱۴۶۱ ص ۱۴۶۲ ص ۱۴۶۳ ص ۱۴۶۴ ص ۱۴۶۵ ص ۱۴۶۶ ص ۱۴۶۷ ص ۱۴۶۸ ص ۱۴۶۹ ص ۱۴۷۰ ص ۱۴۷۱ ص ۱۴۷۲ ص ۱۴۷۳ ص ۱۴۷۴ ص ۱۴۷۵ ص ۱۴۷۶ ص ۱۴۷۷ ص ۱۴۷۸ ص ۱۴۷۹ ص ۱۴۸۰ ص ۱۴۸۱ ص

عدیؑ تہذیب التہذیب لابن حجرؒ تہذیب الکمال للفرجیؒ اور التاریخ الکبیر للبخاریؒ وغیرہ
طبرانی میں حضرت بریدؓ سے ہی مروی ایک اور طویل حدیث میں رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
کے یہ الفاظ مروی ہیں:

”مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَنْتَقِصُونَ عَلَيَّ مَنْ تَنْقُصَ عَلَيَّ فَقَدْ تَنْقُصُنِي
وَمَنْ قَارَكَ عَلَيَّ فَقَدْ قَارَكَ عَلَيَّ إِنِّي عَلِيٌّ مَتَّى وَأَنَا مِنْهُ خَلِيقٌ
مِنْ طِينَتِي وَخُلِقْتُ مِنْ طِينَةِ إِبْرَاهِيمَؑ“

اس روایت کی اسناد کے متعلق علامہ مہیشیؒ فرماتے ہیں: ”اس کی اسناد میں رواۃ کی ایک
جماعت موجود ہے جنہیں میں نہیں جانتا۔ ان کے علاوہ اس میں حسین الاشقر بھی موجود ہے۔
جمہور علمائے نے جس کی تضعیف کی ہے اگرچہ ابن حبانؒ سے اس کی توثیق منقول ہے۔“

حسین الاشقر کے متعلق علامہ حافظ ابن حجر عسقلانیؒ فرماتے ہیں: ”مردوق ہے، وہم
کا شکار تھا اور شیعیت میں غلو رکھتا تھا۔“ علامہ ابن العراق الکنتانیؒ فرماتے ہیں: ”ابن عدیؑ نے
اسے متہم کر دیا ہے۔ اور کہا ہے کہ میرے نزدیک اس کی خبر میں بلا موجود ہے۔ ابو معمر الہندیؒ
نے اسے کذاب کہا ہے۔ شہ دارقطنیؒ اور نسائیؒ فرماتے ہیں کہ قوی نہیں ہے۔“ علامہ مہیشیؒ فرماتے
ہیں: ”منکر الحدیث ہے، اس پر کذب کا الزام بھی ہے لیکن ابن حبانؒ نے اسے ثقہ بتایا
ہے۔“ ایک دوسرے مقام پر لکھتے ہیں: ”بہت زیادہ ضعیف ہے۔ مگر ابن حبانؒ نے اس کی
توثیق کی ہے۔“ ایک اور مقام پر آپ فرماتے ہیں: ”ابن حبانؒ نے اس کی توثیق کی ہے جبکہ
جمہور سے اس کی تضعیف منقول ہے۔“ علامہ برہان الدین علیؒ اور علامہ ذہبیؒ فرماتے ہیں
”بخاری کا قول ہے: فیہ نظرٌ ابو زرہؒ فرماتے ہیں کہ منکر الحدیث ہے، ابو حاتم کا قول ہے کہ
قوی نہیں ہے۔ جو زحانیؒ فرماتے ہیں: ”غالی اور اصحاب خیر کو گالیاں دینے والا ہے۔ ابن عدیؑ
فرماتے ہیں: ”اس سے مناکیر مروی ہیں۔ ابو معمر الہندیؒ نے اسے کذاب کہا ہے۔ نسائیؒ اور

لے الکمال فی الضعفاء لابن عدیؑ ترجمہ ۵۱۷ تہذیب التہذیب لابن حجرؒ ۱۷۱ تہذیب الکمال للفرجیؒ ج ۲ ص ۱۷۱
لے التاریخ الکبیر للبخاریؒ ج ۲ ص ۱۷۱ طبرانی فی اللوسط بحوالہ مجمع الزوائد للہیثمیؒ ج ۱ ص ۱۷۱ ایضاً تقریب
التہذیب لابن حجرؒ ص ۱۷۱ تنزیہ الشریعہ المرفوعہ للکنتانیؒ ج ۱ ص ۱۷۱ الضعفاء والمتروکون للسنائیؒ ترجمہ ۱۴۰۔
والضعفاء والمتروکون للدارقطنیؒ ترجمہ ۱۹۵ ص ۱۷۱ مجمع الزوائد للہیثمیؒ ج ۱ ص ۱۷۱ ایضاً ج ۱ ص ۱۷۱ ایضاً ج ۲
وفہا بس مجمع الزوائد للزحلیؒ ج ۲ ص ۲۶۹۔

دارقطنی کہتے ہیں کہ قوی نہیں ہے جبکہ ابن جبان نے اس کا ذکر اپنی ثقات میں کیا ہے۔
 علامہ محمد ناصر الدین الالبانی فرماتے ہیں: ”غالی شیعہ ہے، امام بخاری نے اس کی بہت
 زیادہ تضعیف کی ہے۔ اور آثارِ سنخ الضعیف میں لکھا ہے کہ اس سے مناکیر مروی ہیں۔“
 مزید تفصیل کے لئے الجرح والتعديل لابن ابی حاتم، احوال الرجال لمؤید بن جازي، ترتیب الثقات
 لابن جبان، آثارِ سنخ الکبیر لبخاری، الضعفاء الکبیر للعقيلي، الکامل فی الضعفاء لابن
 عدی، اور المجموع فی الضعفاء والمتروکون للسیوطی وغیرہ کی طرف مراجعت فرمائیں۔

طبرانی کی ایک اور روایت میں قیس بن الربیع ابو اسحاق عن حبشی بن جراحہ کا تابع ہے۔
 امام نسائی نے قیس بن الربیع کو مستروک الحدیث قرار دیا ہے۔ امام بخاری فرماتے ہیں کہ
 ”وکیع اس کی تضعیف کیا کرتے تھے“ علامہ ہیثمی فرماتے ہیں کہ ”شعبہ، سفیان الثوری،
 اور طحاوی نے قیس کو ثقہ بتایا ہے۔ لیکن امام احمد و یحییٰ بن معین وغیرہ نے اس کو ضعیف
 قرار دیا ہے۔ ایک جگہ لکھتے ہیں: ”اس پر کلام کیا گیا ہے“ ایک دوسرے مقام پر لکھتے
 ہیں: ”شعبہ اور ثوری نے توہمیں کی ہے لیکن اس میں ضعف ہے۔“ علامہ ابن حجر عسقلانی
 فرماتے ہیں: ”صدوق تھا۔ مگر جب عمر بڑھی تو اس میں تغیر آگیا تھا۔“ علامہ ابن جبان فرماتے
 ہیں: ”شعبہ نے اسے حسن القول کہا ہے، وکیع نے اس کی تضعیف کی ہے، ابن مبارک
 رفع القول بتاتے ہیں، یحییٰ القطان نے اسے ترک کیا ہے، یحییٰ بن معین نے اس کی تذبذب
 کی ہے۔ دارمی فرماتے ہیں کہ: ”میں نے یحییٰ بن معین کو کہتے ہوئے سنا کہ وہ کچھ بھی نہیں ہے۔
 ایک دوسرے قول میں، کسی چیز کے مساوی نہیں ہے، کہنا بھی منقول ہے۔ ابو حاتم فرماتے

۱۰ میزان الاعتدال للذہبی ج ۱ ص ۵۳۲-۵۳۳ و کشف الخیث للعلی ص ۱۴۸-۱۴۹ سلسلۃ الأحادیث الضعیفۃ
 والمؤنونة للالبانی ج ۱ ص ۳۶۱-۳۶۲ الجرح والتعديل لابن ابی حاتم ج ۳ ص ۵۰۲-۵۰۳ احوال الرجال لمؤید بن جازي
 ق ۵ ترتیب الثقات لابن جبان ج ۱ ص ۱۲۰-۱۲۱ التاریخ الکبیر لبخاری ج ۱ ص ۲۸۵-۲۸۶ الضعفاء
 الکبیر للعقيلي ج ۱ ص ۲۵۰-۲۵۱ الکامل فی الضعفاء لابن عدی ج ۲ ص ۱۱۱-۱۱۲ المجموع فی الضعفاء والمتروکین للسیوطی
 ص ۱۱۰ طبرانی مرثیہ نمبر ۳۵۱ الضعفاء والمتروکون للنسائی ج ۱ ص ۴۹۹ الضعفاء الصغیر لبخاری،
 ترجمہ ص ۳۱ مجمع الزوائد للبیہقی ج ۱ ص ۱۵۰ ج ۳ ص ۲۹۰ ایضاً ج ۳ ص ۱۲، ۱۳ و ج ۹ ص ۱۰۱ و ج ۱ ص ۹۵
 ایضاً ج ۳ ص ۱۲۸ ج ۵ ص ۲۶-۲۷ و ج ۹ ص ۱۶۶ لے تقریب التہذیب لابن حجر ج ۲ ص ۱۲-

ہیں کہ جب وہ جوان تھا اس وقت اس کی رائے صادق اور مامون تھی لیکن جب اس کی عمر بڑھی تو اس کا حافظہ خراب ہو گیا تھا۔ علامہ ذہبیؒ فرماتے ہیں: ”فی نفسہ صدوق ہے لیکن اس کا حافظہ خراب تھا۔ ابو حاتمؒ فرماتے ہیں کہ اس کا محل صدق ہے لیکن قوی نہیں ہے۔ یحییٰ بن عیینہؒ نے یہ ضعیف قرار دیا ہے۔ ایک مرتبہ کہا کہ اس کی حدیث نہ لکھی جائے۔ اس کے متعلق مذکور ہے کہ وہ ضعیف تھا۔ کثرت سے خطا کرتا تھا اور اس سے احادیث منکرہ مروی ہیں۔ وکیعؒ علی المدینیؒ اور قسطلانیؒ نے اس کی تضعیف کی ہے اور نسائیؒ نے متروک قرار دیا ہے۔“

مزید تفصیل کے لئے تاریخ یحییٰ بن یثیبنؒ، الطبقات الکبریٰ، التاریخ الکبیر للبخاریؒ، الضعفاء للعلیؒ، الجرح والتعديل لابن ابی حاتمؒ، الکامل فی الضعفاء لابن عسائیؒ، تہذیب التہذیب لابن حجر عسقلانیؒ، المجموع فی الضعفاء والمتروکین للسیوطؒ، تحفۃ الأحوزی للبارکفوریؒ، نہار السامع الزوائد للذہولؒ اور سلسلۃ الأحادیث الضعیفۃ والموضوعة للشیخ الألبانیؒ وغیرہ ملاحظہ فرمائیں۔

ایک اور طویل روایت جو ابورافع سے بطریق ابو احمد بن عدیؒ، حدیثنا اسحق بن ابراہیم بن یونسؒ، حدیثنا عیسیٰ بن مہرانؒ، حدیثنا محمول حدیثنا عبد الرحمن بن الاسود عن محمد بن عبد اللہ ابن ابی رافع عن ابیہ عن جده ابی رافع مروی ہے۔ اس میں مذکور ہے کہ ابورافعؒ نے احد کے دن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کو حضرت علیؓ کے ساتھ دیکھا.... جب حضرت جبریل علیہ السلام نے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سے فرمایا: ”یا مُحَمَّدُ هَذِهِ الْمَوَاسِقَةُ؟“ تو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے جواباً فرمایا: ”أَنَا مِنْكُمْ وَهَؤُلَاءِ مِنْكُمْ“۔

علامہ ابن الجوزیؒ فرماتے ہیں کہ یہ حدیث صحیح نہیں ہے۔ اس روایت کی اسناد میں عیسیٰ بن مہران موجود ہے جس کے متعلق علامہ ابن الجوزیؒ اور علامہ ابن عراق الکفائیؒ

۱۔ کتاب المجموع لابن جبانؒ ج ۲ صفحہ ۲۱۹-۲۲۰ ۲۔ میزان الاعتدال للذہبیؒ ج ۳ صفحہ ۳۹۶-۳۹۷ ۳۔ تاریخ یحییٰ بن عیینہؒ ج ۲ صفحہ ۲۶۹ ۴۔ الطبقات الکبریٰ ج ۶ صفحہ ۲۶۹ ۵۔ التاریخ الکبیر للبخاریؒ ج ۴ صفحہ ۱۵۱ ۶۔ الضعفاء للعلیؒ ج ۲ صفحہ ۲۶۹ ۷۔ الجرح والتعديل لابن ابی حاتمؒ ج ۲ صفحہ ۱۵۱ ۸۔ الکامل فی الضعفاء لابن عسائیؒ ج ۲ صفحہ ۲۶۹ ۹۔ تہذیب التہذیب لابن حجر عسقلانیؒ ج ۸ صفحہ ۳۹۶ ۱۰۔ المجموع فی الضعفاء والمتروکین للسیوطؒ ج ۱۹ صفحہ ۱۹۹ ۱۱۔ تحفۃ الأحوزی للبارکفوریؒ ج ۱ صفحہ ۲۶۹ ۱۲۔ نہار السامع الزوائد للذہولؒ ج ۳ صفحہ ۳۶۳-۳۶۴ ۱۳۔ سلسلۃ الأحادیث الضعیفۃ والموضوعة للألبانیؒ ج ۱ صفحہ ۲۶۹-۲۷۰ ۱۴۔ کتاب الموضوعات لابن الجوزیؒ ج ۱ صفحہ ۳۸۲-۳۸۳ ۱۵۔ ایضاً۔

فرماتے ہیں کہ ”رافضی کذاب تھا۔ ابنِ حدیٰ فرماتے ہیں کہ وہ موضوعات بیان کرتا تھا۔ علامہ ذہبیؒ بھی فرماتے ہیں کہ کذاب تھا، ابنِ حدیٰ کا قول ہے کہ موضوع احادیث بیان کرتا تھا اور فصل میں محترق تھا۔ اس سے اکتا منہ و کھو حقیقی والی حدیث مروی ہے۔ ابو حاتمؒ کا قول ہے کہ کذاب تھا۔ دارقطنیؒ فرماتے ہیں: ”برا آدمی تھا، غلیب بغدادیؒ فرماتے ہیں کہ رافضی شیاطین میں سے ایک شیطان تھا، امام دارقطنیؒ فرماتے ہیں: ”برا آدمی تھا، اس کا مذہب بھی برا تھا وہ ابنِ جریر الطبریؒ سے روایت کرتا تھا، مزید تفصیل کے لیے الکامل فی الضعفاء لابنِ حدیٰؒ تاریخ بغداد للغلیب بغدادیؒ۔ الجرح والتعديل لابنِ ابی حاتمؒ۔ لسان المیزان لابنِ حجر عسقلانیؒ اور المجموع فی الضعفاء والمتروکین للسیوطیؒ وغیرہ کی طرف مراجعت فرمائیں۔

اس حدیث کو ایک متعصب شیعہ عالم محمد بن حمید الرازی المعروف بہ شیخ عبدالحسین الموسوی نے اپنی کتاب ”المراجعات“ میں اس طرح بیان کیا ہے:

”قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَاتٍ فِي حُجَّةِ الْوَدَاعِ: عَلِيُّ مِمِّي وَأَنَا مِنْ عَلِيٍّ، وَلَا يُؤَدِّي عَنْهُ إِلَّا أَنَا أَوْ عَلِيٌّ“
پھر اس کی تخریج کرتے ہوئے حاشیہ پر اس طرح لکھا ہے:

”اس کی تخریج ابنِ ماجہ نے اپنی سنن کے باب فضائل الصحابة ج ۱ ص ۹۱ میں اور ترمذی و نسائی نے اپنی اپنی صحیح میں کی ہے۔ یہ حدیث (۵۳) کنز ج ۶ ص ۱۵۳ پر بھی درج ہے۔ امام احمدؒ نے اپنی مسند ج ۴ ص ۱۶۵ میں حبشی بن جنادہؒ کی حدیث کی تخریج متعدد طرق کے ساتھ کی ہے اور اس کے وہ تمام طبق صحیح ہیں۔ یہاں واضح رہے کہ یہ روایت یحییٰ بن آدمؒ عن اسرئیل بن یونسؒ عن جده ابی اسحق السبیعی عن حبشی بن جنادہؒ سے مروی ہے۔ اور یہ تمام رواۃ شیخین کے نزدیک محبت ہیں۔ جو شخص اس حدیث کے لئے مسند احمد کی طرف رجوع کرے گا وہ جان لے گا کہ اس کا صدور حجة الوداع کے موقع پر ہوا تھا۔“

۱۔ تنزیہ الشریعہ المرفوعہ للکناج ص ۹۵ ۲۔ میزان الاعتدال للذہبی ج ۳ ص ۲۷۵-۲۷۶ ۳۔ الضعفاء والمتروکین للدارقطنی ترجمہ ص ۱۱۵ ۴۔ الکامل فی الضعفاء لابنِ حدیٰ ص ۵۰ ۵۔ تاریخ بغداد للغلیب بغدادی ج ۱ ص ۱۶۵ ۶۔ الجرح والتعديل لابنِ ابی حاتم ج ۳ ص ۲۰۵ ۷۔ لسان المیزان لابنِ حجر ج ۲ ص ۱۶۵ ۸۔ المجموع فی الضعفاء والمتروکین للسیوطی ص ۱۶۵ ۹۔ کتاب المراجعات للرازی ص ۱۶۵ ایضاً۔

حاشیہ نگار کی اس عبارت پر علامہ شیخ محمد ناصر الدین الالبانی نے ایک طویل لعقب لکھا ہے جس کا خلاصہ حسب ذیل ہے:

- ۱۔ اس حدیث میں قول: ”یوم عرفات“ کی کوئی اصل نہیں ہے، یہ محض افزار ہے۔
- ۲۔ قول: ”فی حجة الوداع“ کی یہ زیادتی سوائے ابن عساکر کے طریق واپس کے اور کسی طریق میں وارد نہیں ہے۔ پس اگر اس اضافہ کے ساتھ حدیث کو ابن عساکر کے علاوہ دوسروں کے نزدیک بھی درست مانا جائے تو یہ ان سب پر افزار ہوگا۔

۳۔ قول: ”جو شخص اس حدیث کے لئے مسند احمد کی طرف رجوع“ میں بھی تفصیل کمزور ہے کیونکہ مسند میں حبشی کے متعلق ابواسحقؒ کے علاوہ اور کسی سے منقول نہیں ہے کہ ”وہ حجة الوداع میں موجود تھے“ لیکن ہر صاحب علم و بصیرت اس امر سے بخوبی واقف ہے کہ یہ جملہ تصریحات تلمیحا کسی طرح بھی نہیں بتاتا کہ حبشی بن جنادہ نے یہ حدیث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سے حجة الوداع کے موقع پر سنی تھی۔

۴۔ ”قول: اور زندگی و نسائی نے اپنی اپنی صحیح میں ---“ ابھی گمراہی ہے۔ کیونکہ امام نسائی اور امام نسائی کی کتب ”سنن“ کے نام سے معروف ہیں نہ کہ ”صحیح“ کے نام سے۔ اور یہ صحیح ہو بھی کس طرح سکتی ہیں جب کہ ان میں ضعیف احادیث تک موجود ہیں جن کی تصریح خود مؤلف نے بھی کی ہے۔ نیز یہ کہ نسائی نے اس حدیث کی تخریج اپنی ”سنن“ میں نہیں بلکہ ایک الگ کتاب ”خصائص علی“ میں کی ہے۔

۵۔ ”قول: ---“ متعدد طرق کے ساتھ کی ہے۔ یہ بھی کذب ہے کیونکہ نہ مسند میں اور نہ ہی کسی اور کتاب میں اس کا کوئی دوسرا طریق مروی ہے۔ صرف ایک طریق جو یہ جگہ ملتا ہے وہ ابی اسحق السبعی عن حبشی بن جنادہ والا ہے۔ ابواسحقؒ کے بعد روایت کرنے والوں کی تعداد یا ان کے طرق جدا ہونے پر یہ کہنا درست نہیں ہے کہ اس حدیث کی تخریج متعدد طرق سے کی ہے۔

۱۔ ”خصائص علی“ امام نسائی کی وہ کتاب ہے جس کے متعلق شیخ الاسلام تقی الدین احمد بن عبد السلام بن تیمیہ (رحمہ اللہ) فرماتے ہیں: ”اس کتاب میں ضعیف بلکہ موضوع و آیات تک شامل ہیں کیونکہ اس کی تابعیت کی بعض محض روایات کو جمع کرنا اقتادہ کرانہ پر نقد ہے“ (دلائل غرر) ”منہاج المستند النبویہ لابن تیمیہ ج ۴ ص ۱۱۹۔ ۱۲۰ طبع بولاق ۱۳۲۷ھ والتعلیقات السلفیہ علی سنن النسائی ص ۱۱۹۔ ۱۲۰ طبع المکتبۃ السلفیہ لاہور۔

۶۔ "قول: اور اس کے وہ تمام طرق صحیح ہیں۔" یہ بھی کذب بیانی ہے کیونکہ جب صرف ایک طریق کے علاوہ کوئی دوسرا طریق موجود ہی نہیں ہے تو ان مفروضہ طرق کی صحت کا دعوے کس طرح اور کیوں کر درست ہو سکتا ہے؟
اختتام پر علامہ شیخ محمد ناصر الدین الألبانی حفظہ اللہ تعالیٰ فرماتے ہیں:
"اس شیعہ عالم نے بہت سی اکاذیب کو اپنی اس کتاب میں درج کیا ہے۔ مصنف کا علم سے بے بہرہ ہونا، احادیث ضعیفہ و موضوعہ سے احتجاج کرنا صحابہ کرامؓ و ائمہ حدیث اور اہلسنت پر زبان طعن دراز کرنا اس کتاب کے ایسے امور ہیں کہ مصنف اور اس کی کتاب میں موجود جملہ اکاذیب و خرافات کا ابطال و رد کرنا ضروری ہے۔ الخ ۱۰۰"

اب اس سلسلہ کی سب سے قوی اور مستند روایت پیش خدمت ہے۔ اس روایت کو امام ابی عبد اللہ محمد بن اسماعیل البخاریؒ نے اپنی "صحیح" کی کتاب "فضائل القضاۃ" کے باب "مناقب علی بن ابی طالب القرشی الباشمی ابی الحسن" اور کتاب "المغانی" کے باب "عمرۃ القضاء" کی ایک طویل حدیث میں بطریق عبید اللہ بن موسیٰ عن اسرئیل عن ابی اسحق عن البرار رضی اللہ عنہ اس طرح لائے ہیں:

"كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ: أَنْتَ وَرِثِي وَأَنَا مِنْكَ أَهْلٌ"

اس روایت کی اسناد میں بھی ابواسحق السبیعی موجود ہے۔ جس پر ائمہ جرح و تعدیل اہل کبار محدثین کی نقد و جرح اور بیان کی جا چکی ہے۔ لیکن یہاں اس راوی کی موجودگی قطعی مضر نہیں ہے کیونکہ بقول امام الفحشین علامہ ابن حجر عسقلانیؒ: "عمر بن عبد اللہ ابواسحق السبیعی اختلاط کا شکار ہونے سے قبل اثبات کے عمل میں شمار ہوتا تھا۔ اور امام بخاریؒ نے اس کی کوئی ایسی حدیث نہیں لی ہے جسے اُس نے قدامر مثلاً ثوریؒ اور شعبہؒ وغیرہ سے بیان نہ کر کے متاخرین مثلاً ابن عیینہؒ وغیرہ سے روایت کیا ہو۔ چنانچہ امام بخاریؒ کے ساتھ محدثین کی بڑی جماعت نے بھی عمر بن عبد اللہؒ سے (قبل از اختلاط) احتجاج کیا ہے۔"

۱۔ سلسلہ الآثار، الصحیح للألبانی ج ۶ ص ۶۳۶، ۶۳۷ ایضاً ۳۔ صحیح البخاری مع فتح الباری لابن حجر ج ۱ ص ۶۹، باب ۱۰۹، طبع دارالمعرفۃ بیروت ۱۴۰۵ ہجری مقدمہ فتح الباری لابن حجر ص ۳۱ طبع دارالمعرفۃ بیروت۔

حدیث کا مطلب و مفہوم
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کا یہ ارشاد محض حضرت علیؓ سے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی قرابت کے باعث نہیں بلکہ نسب و صہر اور سابقہ اور محبت وغیرہ کی وجہ سے ہے۔ اگر محض قرابت کی وجہ سے سمجھا جائے تو اس میں حضرت جعفرؓ بھی شریک ہوں گے۔ پس معلوم ہوا کہ اس قول نبویؐ کے معنی یہ ہیں کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کے طریق اور اللہ تبارک و تعالیٰ کی اطاعت میں آنحضرتؐ کا سبب اللہ کی مددک اتحاد و اتفاق ہونا۔ نیز حدیث کے اس معنی و مفہوم کی تائید میں بعض اور آثار بھی مروی ہیں مثلاً ایک مرتبہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے ارشاد فرمایا:

”إِنِّ عَلَىَّ يُحِبُّ اللَّهُ دَرَسُوهُ“
”بیشک حضرت علیؓ اللہ اور اُس کے رسولؐ سے محبت رکھتے ہیں، اللہ اور اُس کا رسولؐ بھی اُن سے محبت رکھتے ہیں؟“

محبت کی اس مطلق صفت میں تمام مسلمان حضرت علیؓ کے ساتھ مشترک ہیں۔ کیونکہ اس حدیث میں اللہ تعالیٰ کے اس ارشاد کو تلمیحاً بیان کیا گیا ہے:

”قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ“
”فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ“
”آپؐ فرما دیجئے کہ اگر تم اللہ تعالیٰ سے محبت رکھتے ہو تو تم لوگ میری اتباع کرو، اللہ تعالیٰ تم سے محبت کرنے لگے گا۔“

یہاں اس امر کی وضاحت بھی ضروری محسوس ہوتی ہے کہ بعض لوگ اپنے اس موقف کی تائید میں ایک حدیث بھی پیش کرتے ہیں جو اس طرح ہے:

”أَنَا مِنَ اللَّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ“
یعنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ میں اللہ تعالیٰ سے ہوں اور مؤمنین۔

مجھ سے ہیں۔

لیکن یہ حدیث بھی موضوع ہے، علامہ حافظ ابن حجر عسقلانیؒ فرماتے ہیں: ”کہ یہ کذب متفق ہے۔“ زکشیؒ کہتے ہیں: ”یہ حدیث معلوم نہیں؟“ امام ابن تیمیہؒ فرماتے ہیں کہ ”یہ حدیث موضوع ہے۔“ بعض محتاط حدیث بیان کرتے ہیں کہ ”ان الفاظ کے ساتھ اس کا مرفوعاً مروی ہونا معروف نہیں ہے۔“ لیکن اسمعیل بن محمد البعلبکی فی الجراحۃ رم ۱۱۲۲ھ اور شمس الدین ابوالخیر محمد بن عبد الرحمن

سلفہ مند احمد ۱۸۵۱ھ سورۃ آل عمران - آیت ۳۱۔

السخاوی (دم سلمہ) فرماتے ہیں کہ مگر کتاب و سنت سے فی الواقع ایسا ہونا ثابت ہے پس اللہ تعالیٰ ارشاد فرماتا ہے: **بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ** اور سنت سے اشعرین، حضرت علیؑ اور حضرت حسین رضی اللہ عنہم کے لئے صلی اللہ علیہ وسلم کا فرمانا: **هَکُم مِثِّیْ وَ اَنَا مِنْهُمْ**، اَنْتَ مِثِّیْ وَ اَنَا مِنْکَ اور **هَکَذَا مِثِّیْ وَ اَنَا مِنْهُ** ثابت ہے۔ اَنْتَا مِنْیَ اللّٰہِ وَ اَنَا مِنْکَ مِثِّیْ قَمِیْ آذٰی مُؤْمِنًا فَقَدْ اَذٰنِیْ؟“ والی حدیث ولیمیٰ نے عبداللہ بن جراد سے مروی ہے بلا اسناد و روایت کی ہے۔ مزید تفصیل کے لئے ”تمیز الطیب من النجیث نیماید و علی السنۃ الناس من الحدیث“ از عبدالرحمن بن علی بن محمد بن عمر بن اشیبانی اشافعی الاثری (دم سلمہ) المقاصد الحسنۃ فی بیان کثیر من الأحادیث المشتملة علی السنۃ للسخاوی، کشف الغطاء و منیل الالباس عتبا اشتہار من الأحادیث علی السنۃ الناس للعلینی اور الموضوعات الکبیرہ ملا علی القاری وغیرہ ملاحظہ فرمائیں۔

الغرض حدیث زیر بحث میں اس امر کی طرف اشارہ کیا گیا ہے کہ حضرت علیؑ اتباع رسول صلی اللہ علیہ وسلم میں اس قدر مکمل ہیں کہ اللہ تعالیٰ کی محبت کی صفت سے متصف ہیں۔ اور اسی لئے اُن کی محبت کو ایمان کی علامت اور اُن سے نفص کو نفاق کی علامت قرار دیا گیا ہے جیسا کہ اس حدیث نبویؐ میں مروی ہے: **لَا یُحِبُّکَ اِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا یُبْغِضُکَ اِلَّا مُنَافِقٌ**۔

اس امر کے لئے اتم سلمہ کی وہ حدیث بھی شاہد و مؤید ہے جس کی تخریج امام احمد نے فرمائی ہے۔ یہ ہے حدیث زیر بحث کا صحیح مطلب و مفہوم و شرح مشہور شارحین حدیث میں سے امام ابن حجر عسقلانیؒ، امام نوویؒ اور علامہ عبدالرحمن مبارک پوری رحمہم اللہ نے اپنی وقیع شروح اُمادیث میں اس حدیث کا یہی مطلب و مفہوم بیان فرمایا ہے۔

(جاری ہے)

لے تیز الطیب الشیبانی طبع دار الکتب العلمیۃ بیروت ۱۹۸۱ء کے المقاصد الحسنۃ للسخاوی طبع دار الکتب العلمیۃ بیروت ۱۹۸۱ء
 ۲۳ طبع مؤسسۃ الرسالۃ بیروت ۱۹۸۱ء کے الموضوعات الکبیرہ ملا علی القاری تخریج مترجم
 ۱۳ طبع محمد سعید اینڈ سنز قرآن محل ردو کراچی ۱۵ جامع زبیدی مع تحفۃ الأحوذی للبارکھوری ج ۴ ص ۳۲۲، ۳۲۳
 و سنن ابن ماجہ متعدد باب ولا یؤمنہما محمد ج ۱ ص ۸۱، ۸۲ ج ۵ ص ۳۸، ۳۹ ج ۶ ص ۳۶، ۳۷ ج ۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۵۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۶۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۷۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۸۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۹۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۰۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۱۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۲۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۳۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۴۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۵۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۶۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۷۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۸۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۱۹۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۰۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۱۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۲۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۳۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۴۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۵۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۶۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۷۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۸۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۲۹۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۰۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۱۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۲۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۳۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۴۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۵۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۶۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۷۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۸۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۳۹۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۰۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۱۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۲۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۳۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۴۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۵۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۶۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۳ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۴ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۵ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۶ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۷ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۸ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۷۹ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۸۰ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۸۱ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج ۴۸۲ ص ۲۹۵، ۲۹۶ ج